

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tatjana Žilić

Ženske v tradicionalno moških poklicih: primer strojevodje/strojevodkinje

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tatjana Žilić

Mentorica: red. prof. dr. Aleksandra Kanjuo-Mrčela

Ženske v tradicionalno moških poklicih: primer strojevodje/strojevodkinje

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

Zahvala

Zahvaljujem se mentorici red. prof. dr. Aleksandri Kanjuo-Mrčela za vso strokovno pomoč in nasvete pri izdelavi diplomskega dela.

Za sodelovanje in pomoč pri pridobivanju podatkov se zahvaljujem vsem intervjuvanim osebam in dekletom, ki so sodelovala v fokusni skupini.

Zahvala gre tudi staršem, bratu Mateju in prijateljem/prijateljicam za njihovo podporo skozi vsa študijska leta.

Ženske v tradicionalno moških poklicih: primer strojevodje/strojevodkinje

Kljub vsem doseženim spremembam na področju enakosti in enakopravnosti med spoloma, na trgu delovne sile med ženskami in moškimi še vedno obstajajo številne razlike. Del teh razlik se kaže v koncentraciji žensk in moških v različnih poklicih in dejavnostih, zaradi česar so (bili) nekateri poklici označeni kot ženski ali moški. Eden izmed takšnih poklicev v Sloveniji je poklic strojevodje/strojevodkinje. Analiza spolne strukture poklica kaže, da v njem popolnoma dominira moški spol.

Diplomsko delo predstavlja vpliv spolnih stereotipov in predsodkov ter socializacije na podrejen položaj žensk v družbi in število zaposlenih žensk in moških v posameznem poklicu oziroma na posameznem delovnem mestu. Spolni stereotipi in predsodki namreč ženskam v družbi določajo nižje vrednotene vloge in položaje, ki imajo nižji status in manj družbene moči. Posledično so, zaradi ponotranjenja zaželenih družbenih vzorcev obnašanja med socializacijo, tudi ženske na trgu delovne sile omejene tako na ožji sklop poklicev, kot tudi na nižje položaje.

Ključne besede: spol, spolni stereotipi in predsodki, socializacija, poklicna segregacija, strojevodja/strojevodkinja.

Women within a traditionally male occupation: example – machine operator

Despite accomplishments in the area of gender equality, there are still numerous differences between women and men within the labour market. A part of this is reflected in the concentration of the genders within various careers and activities, leading to certain vocations being branded as typically female or male. An example of such branding in Slovenia is found with the line of work of a machine operator. A gender composition analysis shows that the vocation is completely dominated by the male gender.

This thesis exhibits the influence of gender-based stereotypes, prejudice and socialisation on the subordinate position of women within society, and the number of employed females and males within a certain vocation or place of employment. Due to gender-based stereotypes and prejudice, women are assigned lower valued roles and positions with a lower status and less social power. Consequently, due to the internalisation of desired social patterns during socialisation, women are limited within the labour market to a narrower selection of careers, as well as lower positions within an occupation.

Key words: gender, gender-based stereotypes and prejudice, socialisation, career segregation, machine operator.

KAZALO

1	UVOD.....	7
2	DRUŽBENA STRUKTURA IN SEKSIZEM.....	9
3	STEREOTIPI IN PREDSDOKI	11
3.1	Opredelitev stereotipov in predsodkov.....	11
3.2	Spolni stereotipi in predsodki.....	13
4	SOCIALIZACIJA.....	17
4.1	Spol in socializacija	18
5	POKLICNA OZIROMA ZAPOSLOVNA SEGREGACIJA PO SPOLU.....	20
6	POKLIC STROJEVODJE/ STROJEVODKINJE.....	24
6.1	Opis poklica strojevodje/strojevodkinje	24
6.2	Usposabljanje za delovno mesto strojevodje/strojevodkinje.....	25
6.3	Spolna struktura poklica strojevodje/strojevodkinje	26
7	ZAKAJ SE ŽENSK NE ODLOČAJO ZA POKLIC STROJEVODJE / STROJEVODKINJE? (empirična raziskava).....	28
7.1	Metode in vzorec	28
7.1.1	Osebni podatki intervjuvanih oseb	29
7.1.2	Osebni podatki sodelujočih deklet v fokusni skupini.....	30
7.2	Rezultati in interpretacija	31
7.2.1	Zmožnost žensk za opravljanja poklica strojevodkinje.....	31
7.2.2	Ovire, razlogi tega poklica s strani žensk	32
7.2.3	Stališča delodajalca glede zaposlovanja strojevodkinj.....	34
7.2.4	Izkušnje prve ženske v Sloveniji, ki se je izšolala za poklic strojevodje/strojevodkinje	35
7.2.5	Poklicne aspiracije deklet.....	37
7.2.6	Moški in ženski poklici	38
7.2.7	Poklic strojevodje/strojevodkinje	40
8	SKLEP.....	42

9	LITERATURA.....	44
Priloga A:	Članki o prvi ženski v Sloveniji, ki se je izšolala za poklic strojevodje/strojevodkinje.....	48

KAZALO SLIK

Slika 2.1:	Moškosrediščna reprodukcija spolno specifičnih vlog in vzorcev delovanja v javni in zasebni sferi.....	10
------------	--	----

KAZALO TABEL

Tabela 3.1:	Nekateri pogostejši spolni stereotipi.....	15
Tabela 5.1:	Delovno aktivno prebivalstvo po glavnih skupinah poklicev glede na spol na dan 31. 12. 2010 v Sloveniji.....	23
Tabela 6.1:	Naloge in opravila strojevodje/strojevodkinje.....	25
Tabela 6.2:	Število zaposlenih na delovnem mestu strojevodje/strojevodkinje v letih 2002–2011	27
Tabela 7.1:	Osebni podatki (starost, stopnja izobrazbe in delovna doba) intervjuvanih oseb.....	30
Tabela 7.2:	Število deklet glede na učni uspeh v 9. razredu osnovne šole.....	30

SEZNAM KRATIC

SŽ

Slovenske železnice, d.o.o.

1 UVOD

Enakost žensk in moških je ena temeljnih človekovih pravic in eno temeljnih načel sodobne demokracije. Po opredelitvi Zakona o enakih možnostih žensk in moških (2002, 4. čl.) enakost spolov pomeni, da »so ženske in moški enako udeleženi na vseh področjih javnega in zasebnega življenja, da imajo enak položaj ter enake možnosti za uživanje vseh pravic in za razvoj osebnih potencialov, s katerimi prispevajo k družbenemu razvoju, ter enako korist od rezultatov, ki jih prinaša razvoj«.

Če to apliciramo na trg delovne sile, to pomeni, da so ženskam in moškim zagotovljene enake možnosti in pravice pri zaposlovanju, usposabljanju, izobraževanju, plačilu, napredovanju, delovnih pogojih in prenehanju delovnega razmerja. Vendar kljub vsem doseženim spremembam na področju enakosti in enakopravnosti med spoloma, na trgu delovne sile med ženskami in moškimi še vedno obstajajo številne razlike. Del teh razlik se kaže v koncentraciji žensk in moških v različnih poklicih in dejavnostih, zaradi česar so (bili) nekateri poklici označeni kot ženski ali moški. Dandanes je sicer tradicionalna delitev med spoloma vse manj izrazita, a nekateri poklici so vendarle ostajali v domeni ženskega ali moškega spola. Razlogi za to so lahko tako na strani samih žensk oziroma moških, kot tudi na strani nekaterih delodajalcev, ki še vedno zaposlujejo nove ljudi za neko delo glede na spol, ki bi po njihovem mnenju bil primeren za opravljanje določenega poklica in ne na podlagi sposobnosti kandidata/kandidatke za zaposlitev.

Namen diplomskega dela je ugotoviti, koliko so ženske prisotne v tradicionalno moškem poklicu strojevodje/strojevodkinje v Sloveniji. Predvidevam, da ženske med vsemi zaposlenimi strojevodji v organizaciji Slovenske železnice, d.o.o. (v nadaljevanju SŽ) predstavljajo oziroma so predstavljale v zadnjih desetih letih majhen delež. Moje raziskovalno vprašanje bo, zakaj se ženske ne odločajo za poklic strojevodje/strojevodkinje v Sloveniji. Preučila bom tudi stališča delodajalca glede zaposlovanja žensk strojevodkinj.

Diplomsko delo bom po uvodnem delu nadaljevala s predstavitvijo širšega okvirja družbenega položaja žensk in moških ter nakazala njegov pomen za razumevanje

obravnavane teme. Spregovorila bom o podrejenem položaju žensk v družbi in se osredotočila na spolne stereotipe in predsodke kot na ene izmed najvztrajnejših razlogov za neenakosti žensk in moških na vseh področjih življenja in v vseh življenjskih obdobjih. V nadaljevanju bom predstavila socializacijo kot proces, v katerem posameznik/posameznica ponotranji družbeno strukturo. Četrto poglavje bom namenila predstavitvi poklicne oziroma zaposlitvene segregacije po spolu. Nalogo bom nadaljevala z opisom poklica strojevodje/strojevodkinje, kjer bom natančno predstavila delovne naloge poklica in s statističnimi podatki dokazala, da je poklic strojevodje/strojevodkinje pretežno moški poklic. V nadaljevanju bom pojasnila, zakaj se ženske ne odločajo za omenjeni poklic. V tem delu bom predstavila rezultate analize pogovora s fokusno skupino, katero bom izvedla med dekleti na koncu osnovne šole o njihovih poklicnih aspiracijah. Predstavila bom pogovor s predstavnico kadrovske službe na SŽ, na osnovi katerega sem izvedela nekaj o stališčih delodajaca glede zaposlovanja strojevodkinj. O poklicu strojevodje in odločanju žensk za poklic sem se pogovarala tudi s prvo žensko, ki se je v Sloveniji izšolala za ta poklic ter z dvema zaposlenima na SŽ – strojevodjo in prometnico. Predstavila bom izsledke opravljenih intervjujev. V sklepnem delu naloge bom predstavila glavne zaključke svojega raziskovalnega dela.

2 DRUŽBENA STRUKTURA IN SEKSIZEM

1. Ženske rojevajo otroke,
2. ženske so matere in žene,
3. ženske kuhajo, pospravljajo, šivajo in perejo,
4. skrbijo za moške in so podložne moški oblasti,
5. v veliki meri so izključene iz poklicev z visokim položajem in s položajev oblasti (Haralambos in Holborn 1999, 589).

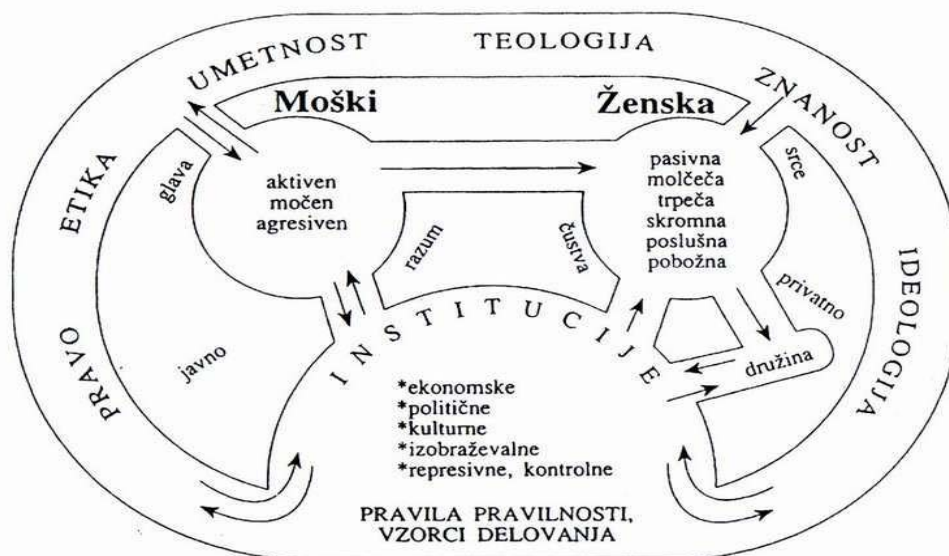
Natančen opis položaja žensk v zgodovini lahko strnemo v zgoraj naštete ugotovitve. Iz njih je razvidno, da sta ženska in moški v družbi različno obravnavana ter da o enakopravnosti med spoloma ne moremo govoriti. Ta posplošitev se nanaša na praktično vsako znano človeško družbo. Nekateri sociologi in antropologi celo menijo, da ne obstaja in nikoli ni obstajala družba, v kateri bi bili ženske in moški enakopravni oziroma v kateri ženske ne bi imele nižjega položaja kot moški (Haralambos in Holborn 1999, 589).

Za označevanje najrazličnejših oblik gospodovanja enega (moškega) spola nad drugim se je konec prejšnjega stoletja uveljavila in utrdila beseda seksizem. Jogan (2001, 1) seksizem opredeljuje kot oznako »za celoto prepričanj, stališč, vzorcev delovanj in praktičnih vsakdanjih delovanj, ki temeljijo na strogem ločevanju dejavnosti po spolu ter podeljujejo posameznikom posebne neenake lastnosti glede na spol«. Delitev dela in osebnostnih lastnosti po spolu pa je (bila) strogo zamejena, utrjevana in nadzorovana tako, da je bila moškim dodeljena javna sfera in hierarhično višje mesto ter nadrejen položaj tako v javni kot tudi zasebni sferi. Družbeno nujne in neprekinjene dejavnosti pri zagotavljanju obstoja posameznika in vrste so bile določene kot ženska dela in nižje vrednotene v primerjavi z javnimi oziroma moškimi. Ženski je bila določena vloga (u)domače(ne)ga bitja, ki je primarno (»po naravi«) mati in gospodinja ter prenašalka (spolno neenakih) vzorcev.

Položaj moških in žensk v družbi podrobneje ponazarja spodnja slika (glej Sliko 2.1), iz katere je razvidno, da so sestavine pomenskega ovoja, znotraj katerega poteka vse delovanje ljudi, oblikovane tako, da je očitna hierarhija in prednostni položaj moških.

Moški so nosilci razuma in kot taki ustvarjajo razlage o pravilnem redu, določajo pravila in vzorce delovanja vseh pripadnikov, določajo in utrjujejo meje smiselnosti in razumskosti, določajo merila različnega obremenjevanja z življenjsko potrebnimi dejavnostmi ter (materialnega in moralnega) nagrajevanja oziroma udeležbe pri uporabi/uživanju ustvarjenih dobrin. Linije pretoka definicij pravilnosti (individualnih osebnostnih lastnosti) in nadzora v delitvi dela po spolu pa kažejo, da so ženske (bile) praktično izključene iz javnega, umnega delovanja. Torej, dodeljen jim je (bil) podrejen in marginalni položaj v družbi (Jogan 2001, 1).

Slika 2.1: Moškosrediščna reprodukcija spolno specifičnih vlog in vzorcev delovanja v javni in zasebni sferi

Vir. Jogan (2001, 2).

Glede na že dosežene spremembe v odnosih med spoloma v sodobni družbi (npr. ženske so dobile volilno pravica, pravica do lastnine, dedovanja, vključitev žensk v ekonomske aktivnosti itd.) in današnjemu svetu, ki stremi k enakosti in enakopravnosti ljudi, ne glede na spol, raso, veroizpoved, politično prepričanje, se pojavi vprašanje, kako je mogoče, da ima ženska še vedno drugorazredni položaj. Furlanova (2006, 9) pravi, da niti različni bolj ali manj uspešni poskusi vzpostavitve ravnotežja med spoloma in med ljudmi na splošno niso uspeli izkoreniniti številnih spolnih stereotipov in predsodkov, ki so eden izmed najvztrajnejših razlogov za neenakosti žensk in moških na vseh področjih življenja in v vseh življenjskih obdobjih. Nekateri izmed njih namreč oblikujejo in

krepijo tradicionalne vloge spolov od zgodnjih otroških let ter na ta način močno vplivajo na želje, zanimanja in prizadevanja deklic/žensk in dečkov/moških v zasebnem in javnem življenju (Svet EU 2008, 3–4).

3 STEREOTIPI IN PREDSDOKI

3.1 Opredelitev stereotipov in predsodkov

➤ STEREOTIPI

Stereotipe kot pojem je prvi uvedel W. Lippman (1999, 86) in jih označil kot nekakšen psihični obrambni mehanizem: »Stereotipi so urejena in bolj ali manj trdna slika o svetu, ki smo ji prilagodili svoje navade, okus, zmožnosti, udobje in upe. Čeprav niso popolna slika o svetu, so vendarle slika o možnem svetu, ki smo se ji prilagodili. V tem svetu imajo ljudje in stvari svoj znani prostor in počnejo to, kar od njih pričakujemo.«

Uletova (2004, 159–160) pravi, da je Lippman na ta način stereotipe označil tudi kot selektivne, samoizpolnjujoče in etnocentrične sodbe, ki vodijo v nepopolno, pristransko in neustrezno predstavitev sveta okoli nas. Stereotipi veljajo za toge, rigidne, izkrivljene predstave, saj ne upoštevajo individualnih razlik in družbenih sprememb. Stereotipiziranje opredeljuje kot proces pripisovanja lastnosti ljudem na osnovi njihove skupinske pripadnosti in ne na osnovi individualnih značilnosti ter posebnosti. Prepričanja, da so »ženske čustvene«, »moški agresivni« in »Gorenjci skopušni«, so stereotipna prepričanja, na podlagi katerih posameznike označujemo kot čustvene, agresivne in skopušne, ker jih identificiramo kot člane določenih socialnih skupin. Stereotip je rezultat sklepanja na osnovi omejenih informacij in potrebe, da poenostavimo kompleksnost pojavov in dogajanj v svetu ter se izognemo neskladnosti v zaznavah. V okviru teh procesov so stereotipi učinkoviti in nujni, saj se s stereotipizacijo situacij, ljudi in odnosov hitro prilagodimo na socialno okolje. Vendar pa stereotipi obenem tudi izkrivljajo realnost, predvsem podobo ljudi, kakršni so v resnici – enkratni, različni, spremenljivi individui.

Podobno ugotavlja tudi Pečjak (1995, 52–53), saj pravi, da so stereotipi izredno vztrajna verovanja, za katera ljudje ne potrebujejo empiričnih dokazil. Kljub temu, da so mnogi stereotipi »zviti iz trte«, se širijo od osebe do osebe.

➤ PREDSDOKI

Slovar slovenskega knjižnega jezika (1994, 984) opredeljuje predsodek kot negativen, odklonilen odnos do koga ali česa, ki je neodvisen od izkustva. Rot dodaja, da so »predsodki stališča, ki niso upravičena, argumentirana in preverjena, a jih spremljajo močna čustva in so odporna na spremembe«. Kažejo se predvsem v nespoštljivem, nestrpnem, ponižujočem ali prezirljivem odnosu do drugih in drugačnih; do pripadnikov drugih narodov, etnični skupnosti, ras, kultur, do oseb z drugačnimi načini življenja, religioznimi, spolnimi usmeritvami itd. Predsodki so najtrdovratnejše mikroideologije vsakdanjega sveta. So izrazite, vendar enostavne strukture, ki karikirajo določene značilnosti ljudi, narodov in odnosov. Ne zanimajo jih nianse, temveč ekstremni prikazi. Živijo od polarizacij, torej od maksimiranja razlik med kategorijami objektov. Predsodki vodijo naše zaznavanje zunanjega sveta, ne da bi sami to opazili. Največkrat povzročajo negativno popačenje podobe objekta. Povzročajo tudi močno selektivno pozornost opazovalca do obnašanja drugih ljudi, saj je opazovalec pozoren le na tiste vidike obnašanja drugih oseb, ki so v skladu z njegovimi predsodki o osebi določenega »tipa« (Ule 2004, 165–168).

Kot vidimo, je med stereotipom in predsodkom včasih zelo težko potegniti mejo, saj imata besedi podoben pomen. Tako za stereotipe in predsodke lahko rečemo, da pomenijo vnaprejšnje in nekritične prevzete vrednostne sodbe, ki ne temeljijo na logično in empirično utemeljenih presojah. Predsodki temeljijo na stereotipih (poenostavljeni sodbah) in se od običajnih, napačnih sodb razlikujejo po tem, da so izredno odporni. Ne opustimo jih zlepa, tudi tedaj, ko smo soočeni z utemeljenimi dokazi, da ne veljajo. Zlahka se uveljavijo in ohranijo v skupinah, posebno tedaj, kadar opravljajo neko pomembno psihološko funkcijo – omogočajo lažje razlikovanje med skupinami, pomagajo ustvariti vzdušje kohezivnosti in večje vrednosti pripadnikom neke skupine. Osnovna izhodišča, na katerih temeljijo stereotipi in predsodki, so spol, etična in rasna pripadnost, religija ter družbeni status. Za oboje velja, da niso le

negativni, ampak so lahko tudi pozitivni. Tako je značilno, da negativne predsodke »superiorna« skupina pripisuje drugim skupinam, medtem ko so pozitivni predsodki pripisani le pripadnikom »superiorne« skupine. Poleg tega pa se zaradi interesov »superiorne« skupine slednje spreminja v objekt odkrite ideologije. Predsodke, ki tej skupini koristijo, se posledično sprejema kot resnico. Po mnenju Uletove se za pripadnika te »superiorne« skupine smatra »heteroseksualen moški, belec, ki pripada zahodni urbani kulturi, izpoveduje pripadnost liberalnemu krščanstvu in pripada srednjemu ali višjemu družbenemu razredu«. Moški kot predstavniki »superiorne« skupine so tako skozi zgodovino oblikovali številne predsodke o ženski manjvrednosti, ki so jih utemeljevali na podlagi spolnih stereotipov. Vendar pa je na tej točki pomembno poudariti, da negativnih predsodkov drugačnim ne pripisujejo samo člani »superiorne« skupine, temveč tudi člani skupine, na katere se slednji nanašajo. Številne raziskave namreč kažejo, da se osebe začnejo obnašati skladno s predsodki o njej (Ule 1999; Furlan 2006).

3.2 Spolni stereotipi in predsodki

Spolni stereotipi in predsodki so po navadi v družbi nezaželeni in ko o tem zavestno razmišljamo, so naša stališča enakopravna. Ko pa je naša pozornost usmerjena drugam, kar je večinoma ves čas, celota vseh naših informacij o svetu oblikuje in usmerja percepcijo in naše delovanje avtomatično, brez našega zavedanja. Te splošne informacije o svetu pri vsakem posamezniku vsebujejo tudi vse »stare« stereotipe kot implicitno znanje (Avsec 2002, 24). Furlan (2006, 111–112) pravi, da se spolni stereotipi in predsodki, ki povzdigujejo vpliv enega spola (moškega) nad drugim, včasih »skrivajo« za »nič hudega slutečimi« izjavami, kot so:

- »Pozor ženska za volanom;«
- »To je moška zadeva;«
- »Skrb za otroka je izključno ženska domena;«
- »Moški ne znajo pomivati in pospravljati; so počasni; ženske pa so površne in preveč čustvene, kar lahko ogrozi posel;«
- »On je tipičen moški;«
- »Lepe ženske so neumne, oziroma kratke pameti;«
- »Vsi moški varajo;«

- »Na vodilnih položajih se bolje obnesejo moški;«
- »Moški ne jokajo;«
- »Moški ne kažejo svojih čustev;«
- »Za vsakim uspešnim moškim stoji uspešna ženska;« itd.

Kot vidimo, spolne stereotipe in predsodke izražamo skozi vsakdanji govor, fraze, šale, dvoumnosti. Najdemo jih v javnem govoru, medijih, pravnem diskurzu, političnih in državnih institucijah ter tudi v znanosti in visoki kulturi (Ule 1999, 299).

Deaux in Lewis (v Avsec 2002, 24) ugotavljata, da so spolni stereotipi sestavljeni iz več ločenih komponent (osebnostne lastnosti, zunanji videz, vedenjske vloge, poklici), od katerih ima vsaka svojo maskulino in feminino obliko. Nobena od komponent ni izključno značilna za en spol, maskuline oblike pa so bolj značilne za moške in feminine za ženske. Podobno sta Ashmore in Del Boca identificirala tri kategorije lastnosti, ki jih vsebujejo spolni stereotipi: tiste, ki definirajo (primarni spolni znaki), identifikacijske (sekundarni spolni znaki – zunanji videz) in opisne (osebnostne lastnosti). Kljub ugotovitvam, da opazovalci ženske in moške ocenjujejo različneje na fizični dimenziji kot na psihični, pa v spolnih stereotipih prevladujejo prepričanja o osebnostnih karakteristikah.

Rezultati raziskav kažejo, da naj bi imel povprečen, stereotipen moški bolj izražene lastnosti, ki se nanašajo na nadzorovalne in agresivne tendence, na uveljavljanje sebe; povprečna, stereotipna ženska pa naj bi imela bolj izražene lastnosti, ki se nanašajo na skrb za dobro drugih, in lastnosti, potrebne za usklajene medosebne odnose (Avsec 2002, 23). Tako lahko moške osebne lastnosti, ki naj bi bile bolj značilne za moške kot za ženske, vsebinsko označimo kot »agentne« lastnosti oziroma kot lastnosti, ki se nanašajo na delovanje in so povezane z močjo. Ženske osebne lastnosti, ki naj bi bile bolj značilne za ženske kot za moške, pa lahko glede na vsebino, na katero se nanašajo, označimo kot »komune«. Moškim se torej pripisujejo določene socialno-psihološke lastnosti (npr. agresivnost, ambicioznost, dominantnost, dinamičnost, učinkovitost, voditeljsko vodenje, neodvisnost, samozadostnost itd.), ki so popolnoma nasprotne lastnostim, ki se pripisujejo ženskam (npr. nežnost, čustvenost, odvisnost, kooperativnost, empatija itd.). Penelope Eckart in Sally McConnell-Ginet opozarjata na

splošno uveljavljeno polarnost »moško-ženskih značilnostnih potez«, ki prevladujejo v zahodno-industrijski družbi (glej Tabelo 3.1). Pri tem je še pomembno poudariti, da so lastnosti, ki se v večini pripisujejo ženskam v družbi nižje ovrednotene kot lastnosti, ki se pripisujejo moškim (Kanjuro-Mrčela 1996; Furlan 2006).

Tabela 3.1: Nekateri pogostejši spolni stereotipi

ŽENSKE	MOŠKI
<ul style="list-style-type: none"> • neagresivnost • podredljivost • večja čustvenost • odvisnost • sugestibilnost • pasivnost • intuicija, iracionalnost, instinkt • usmerjenost na dom in družino • čustvena občutljivost in ranljivost • neodločnost • se jim zlahka izvabi solze • skrbijo za videz • bolj zgovorne • obzirnost, taktnost • blagost, milost, nežnost • več sočutja in empatije • bolj si želijo varnosti, manj pustolovske • manjše krize jih bolj vznemirijo 	<ul style="list-style-type: none"> • agresivnost • dominantnost • manjša čustvenost • neodvisnost • nesugestibilnost • aktivnost • logičnost, racionalnost • usmerjenost v okolje in poklic • čustveno manj občutljivi in ranjivi • odločnost • se jim težko izvabi solze • ne skrbijo za videz • manj zgovorni • brezobzirnost, netaktnost • trdota, ostrina, grobost • manj sočutja in empatije • pustolovski, se manj ozirajo na nevarnosti • manjše krize jih ne vznemirijo

Vir: Musek (1995, 54–55).

S pomočjo raziskav o spolnih razlikah so raziskovalci ugotovili, da ženske sebi pripisujejo celo več negativnih lastnosti, kot jim jih pripisujejo moški. V raziskavi, kjer so spraševali odrasle osebe za mnenje o lastnostih povprečnega moškega in ženske, so ugotovili, da je bilo, od vseh pripisanih lastnosti moškim in ženskam kar 75% moških lastnosti pri obeh spolih označenih kot bolj zaželenih od lastnosti žensk. Oba spola ocenjujeta moške kot bolj neodvisne, objektivne, aktivne, logične, voditeljske,

ambiciozne, radovedne itd. od žensk. Ženske pa so bile ocenjene kot bolj obzirne, nežne in občutljive za počutje drugih kot moški (Ule 1997, 184). Ravno te lastnosti, ki so jih v 70-ih letih pripisali ženskam kot manj zaželene v primerjavi z lastnostmi pripisanim moškim, so se v raziskavi Avsec, ki je bila izvedena leta 2002 v slovenskem prostoru o razlikah med spoloma v vrednostnih ocenah spolno stereotipnih osebnostnih lastnostih, pokazale za bolj zaželene. Rezultati raziskave namreč kažejo, da so udeleženci obeh spolov ocenili lastnosti, značilne za povprečno žensko (nežnost, toplina, empatija), bolj pozitivno od lastnosti, značilnih za povprečnega moškega. Vendar pozitivnost določenih ženskih stereotipov lahko pomeni tudi dvorezen meč, saj določene lastnosti, ki jih pripisujejo ženskam, kot npr. skrb za druge, prijaznost, večja čustvenost itd., v bistvu ženskam onemogočajo dostop do družbenih vlog in socialnih položajev z visokim statusom (vodstvene funkcije). Slednji so namreč pogosto povezani z nasprotnimi »agentnimi« lastnostmi, s trdoto in agresivnostjo (Furlan 2006, 100–101).

Da je ženska manjvrednost sprejeta kot resnica pri obeh spolih priča tudi raziskava Hornerjeve iz leta 1972. Raziskovalka je namreč v eni svoji raziskavi dala nalogo študentkam in študentom, ki so prvi semester medicine končali kot najboljši v letniku, da nadaljujejo zgodbo o sebi. Kar 65% študentk zgodbo nadaljuje tako, da študentka medicine ni uspela in je podlega pritiskom, medtem ko je 90% moških napisalo zgodbo o uspehu. Hornerjeva je tako ugotovila, da se ženske bojijo dosežati uspehe, ker pričakujejo negativne posledice svojega uspeha, še posebno, če uspejo na področjih, ki so tradicionalno rezervirani za moške. V tem primeru bi jih lahko zavrnili tako moški kot ženske (Ule 1997, 185).

Nežnost, čustvenost, empatija, odvisnost, skrbnost itd. so torej lastnosti, ki se v družbi pripisujejo ženskam, medtem ko so agresivnost, učinkovitost, neodvisnost, dominantnost, samozadostnost itd., lastnosti, ki se pripisujejo moškim. Cattell tipične ženske lastnosti umešča pod t.i. »faktor premičnosti oziroma mehkega temperamenta«, moške pa pod skupnim imenovalcem t.i. »faktorja trdega temperamenta«. V tem obziru Dowling trdi, da stereotipi o spolih lahko povzročijo krize osebne identitete pri posameznikih ali posameznicah oziroma »spolno paniko«, strahovito zmedenost, ki jo posameznik/posameznica lahko čuti, če ne ustreza stereotipnim konceptom svojega spola (Furlan 2006, 91–92).

4 SOCIALIZACIJA

Procese, v katerih se ljudje prilagajamo družbi, v kateri smo se rodili in v kateri živimo, se vključimo vanjo in sprejemamo njeno kulturo (vrednote, norme, prepričanja, vzorce vedenja) ter se izoblikujemo kot osebnost, imenujemo socializacija. Socializacija je najsplošnejši in najbolj vseobsežen izraz za označevanje procesov, s katerimi se posameznik vključuje v družbo oziroma v katerem osvaja kulturo družbe, ki ji pripada. Pojavi se preko specifičnih načinov – kot imitacija, identifikacija, igra, prevzemanje vlog, pridobivanje jezika, kontakt s knjigami, mediji ipd. Je torej zapleten in celovit proces, v katerem se posameznik prek stikov z družbenim okoljem razvija, oblikuje ter osvaja družbeno pomembne oblike obnašanja in doživljanja. Za proces socializacije je značilno, da lahko poteka le v interakciji z drugimi ljudmi in da povezuje različne generacije (Musil 2010; Univerza v Mariboru 2012).

Rus (1997, 586) pri socializaciji kot procesu »osvajanja«, pridobivanja, prevzemanja vsebin iz posameznikovega okolja omenja dve pomembni socialni operaciji, in sicer socialno učenje (kjer posameznik nastopa kot aktiven subjekt) in socialno vplivanje (kjer posameznik nastopa kot objekt). Dodaja, da socializacijo lahko obravnavamo z različnih vidikov: z vidika obdobja posameznikovega življenja (primarna, sekundarna, terciarna); z vidika neposrednega socialnega okolja, v katerem se posameznik socializira (družinska, šolska, športna, društvena, medijska itd); in glede na vrsto učinkov (nivo kognicij, emocij, motivacije, vedenja).

Godina (v Musil 2010, 84) pravi, da lahko razlikujemo med dvema vidikoma socializacijskega procesa:

- na nivoju posameznika gre za učlovečenje, razvoj posameznikove osebnosti oziroma spremembo človekove biološke v družbeno naravo;
- na nivoju družbe pa zagotovitev kontinuitete oziroma reprodukcijo družbe.

Oba vidika sta soodvisna in se prepletata ter posledično tudi medsebojno omejujeta. V smislu reprodukcije družbe gre namreč za funkcionalno zamenjavo generacij, ki pa se lahko realizira samo skozi opremljenost posameznikov s povsem določenimi osebnostnimi lastnostmi. Te lastnosti tako predstavljajo pogoje posameznikove

vključitve v družbo. Interaktivnost pa lahko ilustriramo drugače: realizacija posameznikove psihološke strukture oziroma njegovih osebnostnih lastnosti je nujno sredstvo realizacije procesa vključevanja posameznikov v družbo; realizacija vključevanja vedno novih in novih generacij posameznikov v družbo pa je nujno sredstvo za realizacijo procesov reprodukcije družbe. Pod socializacijo lahko torej razumemo »proces interakcije med posameznikom in družbo, ki po eni strani rezultira v posameznikovi 'psihični' strukturi in po drugi strani (skozi to strukturo) realizirani reprodukciji družbe« (Godina 1990, 151). Pri tem pa je pomembno omeniti, da je med omenjenima pogojevanjema lahko hierarhija. Socializacija je predvsem proces vključevanja posameznikov v družbo in šele nato proces individualnega razvoja. Realizacija funkcionalne zamenjave se torej pokaže kot dominantni cilj socializacijskega procesa – reprodukcija nadvlada ontogenezo (Musil 2010, 84).

4.1 Spol in socializacija

Socializacija vsebuje tudi učenje vedenja, ki je sprejemljivo za posamezen spol. V družbi obstajajo vnaprej pripisane lastnosti, vedenje in vloge glede na spol, zaradi česar odraščamo v jasno usmerjenem in razmejenem svetu spolne dualnosti. Že od ranih let se pod vplivom socialnega okolja učimo spolno specifičnih norm, pravil in vrednot. Družba prek dejavnikov socializacije prenaša na posameznika/posameznico vzorce vedenja in sklope vrednot, ki so družbeno sprejemljivi in zaželeni (Kanjuo-Mrčela 1996; Cankar in drugi 2012).

Spolno tipizirano vedenje se prične razvijati takoj, ko je otrok rojen. Starši v želji, da bi nekako označili otrokov spol, ko ni drugih vidnih razpoznavnih znakov, zaznamujejo otrokov spol z različno barvo oblačil; modra za fantke in rožnata za dekleta. Kasneje v otroštvu se spolne razlike še bolj poudarijo s spolno tipiziranimi igračami, obleko, pričesko, s pričakovanji staršev glede primerne vedenja dečkov in deklic, s spodbujanjem različnih aktivnosti, razvijanjem različnih sposobnosti itd. Če otrok odrašča v patriarhalni družini, bodo modeli pričakovanega obnašanja, ki se jih bo najprej naučil, spolno stereotipno obarvani - moške in ženske vloge bodo strogo razdeljene in moškemu bosta dodeljena večji pomen in vrednost. Od dečkov bodo tako pričakovali »moško« obnašanje in opravljanje moških dejavnosti. Spodbujali jih bodo k agresivnosti, aktivnosti, uspešnosti, tekmovalnosti in skrivanju čustev. Od deklice pa

bodo pričakovali ravno nasprotno – bila naj bi pasivna, nežna, netekmovalna in čustvena. Od nje tudi ne bodo pričakovali udejstvovanja v športu (Kanjuo-Mrčela 1996; Počkar in Pokeršnik 1999).

Na takšen način lahko razumemo otroštvo kot konstrukt odraslih, saj starši različno ravnajo z otroci oziroma jih različno vzgajajo glede na to, ali so moškega ali ženskega spola. Tudi starši, ki želijo svoje otroke vzgojiti neseksistično, slej kot prej ugotovijo, kako težko se je boriti proti obstoječim vzorcem učenja družbenih vlog (Statham v Giddens 2007, 108). Starši lahko doma spreminjajo svoje vedenje in se trudijo vzgojiti nestereotipne otroke, vendar v socializaciji nastopajo še številni drugi dejavniki. Med najpomembnejšimi akterji socializacije v zahodni družbi so: izobraževalni sistem, poklicna in vrstniška skupina (Haralambos in Holborn 1999, 12).

Z vstopom v šolo se število modelov za posnemanje zelo poveča. Otrok je tudi prvič obkrožen z velikim številom vrstnikov in se uči družbenega vedenja v sekundarnih skupinah. Powell opozarja, da lahko otrok v tej ustanovi vidi, kako so v njej razdeljeni položaji – »moški vodijo sistem, ženske pa delajo v njem« (Kanjuo-Mrčela 1996, 49). Nekateri raziskave kažejo, da tudi predmetniki in učbeniki utrjujejo prevladujoče stereotipe o družbenih vlogah moških in žensk. Vloge spolov večinoma prikazujejo zelo rigidno in stereotipno. Tako kot v zgodbicah in pravljicah se ženske tudi v šolskih učbenikih večinoma pojavljajo v vlogah mater, gospodinj in skrbnic. Vloge, ki jih igrajo moški pa so statusno superiorne in povezane z družbenim ugledom in močjo. Ti niso le očetje in možje, temveč opravljajo številne poklice, ki prinašajo zaslužek (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2007, 14). Rezultati raziskav kažejo tudi, da so dečki deležni večje pozornosti, da imajo več spodbud in več možnosti za izražanje svojih stališč kot deklice. Poleg tega pa so dečki tudi bolj pripravljeni nasprotovati, bolj verjamejo v svojo zmožnost kontroliranja svoje usode, imajo večjo samozavest pri prevzemanju novih nalog in večji občutek moči (Kanjuo-Mrčela 1996, 49).

V procesu socializacije imajo danes pomembno vlogo tudi množični mediji, ki prenašajo določena sporočila o spolu. Ker posredujejo favorizirane podobe in vzorce obnašanja, ki so določeni za posamezen spol, so v zadnjem času celo najmočnejši prenašalec in spodbujevalec spolnih stereotipov. B. Starovasnik v zvezi s stereotipnim oblikovanjem spolnih vlog s strani množičnih občil pravi, da slednji v Sloveniji aktivno

manipulirajo s spolnimi vlogami, kljub temu da jim to izrecno prepoveduje Slovenski oglaševalni kodeks. Na takšen način lahko razumemo medije kot enega od instrumentov za vzdrževanje doseženega stanja oziroma utrjevanja prevladujočih položajev vladajočih. Skozi medijske vsebine se torej ohranja spolna hierarhija oziroma seksizem kot prevlada moških v vlogi nosilcev družbene moči nad ženskami (Furlan 2006, 105).

5 POKLICNA OZIROMA ZAPOSLOTVENA SEGREGACIJA PO SPOLU

Spolni stereotipi o delitvi dela v privatni sferi v povezavi s stereotipi o karakteristikah, ki naj bi jih ljudje za opravljanje različnih poklicev posedovali, so pripeljali do tega, da je bil posamezen poklic označen kot ženski ali kot moški (Padavic in Reskin 2002, 43). Stereotipno prikazovanje žensk in moških ter vzgajanje v skladu z njimi, v veliki meri vplivajo tako na odločitve žensk in moških za opravljanje tistih poklicev oziroma za zasedanje tistih delovnih mest, ki so »primerni« zanje glede na njihov spol, kot tudi na organizacijsko prakso zaposlovanja.

Wilsonova (2003, 15-17) pravi, da poklicna segregacija obstaja, ko je določen spol nesorazmerno zastopan v določenih poklicih glede na njegovo sorazmerno udeležbo v delovni sili na trgu dela. Obstajajo različne stopnje poklicne segregacije, ki so odvisne od ločitve trga dela v prevladujoče ženske in moške poklice. Ločimo dve vrsti poklicne segregacije, in sicer horizontalno in vertikalno.

- Horizontalna segregacija se pojavi, ko se ženske in moški zaposlujejo v različnih poklicih, in ko v okviru celotne zaposlitvene strukture prevladujejo v določenih poklicih ženske in v določenih moški. Tako postajajo določena delovna mesta spolno določljiva. Ženske najdemo na delovnih mestih receptorke, čistilke, medicinske sestre, vzgojiteljice, osnovnošolske učiteljice, tajnice, šivilje itd., moške pa pretežno na delovnih mestih računalniškega operaterja, inženirja, tesarja itd. Ženske so večinoma zaposlene v poklicih, ki pomenijo podaljšek gospodinjanskega dela in skrbi za otroke. To obliko segregacije lahko opišemo s t.i. »steklenimi stenami«, s katerimi se soočajo številne ženske na svoji poklicni poti. Steklene stene pomenijo nevidne pregrade, ki ženskam onemogočajo

oziroma jim omejujejo dostop do opravljanja dejavnosti, ki veljajo za moške (Wirth 2001; Wilson 2003; Kozmik 2007).

- O vertikalni poklicni segregaciji govorimo takrat, ko se ženske in moški zaposlujejo na različnih položajih v okviru istega poklica oziroma poklicne skupine. Pri tem velja, da običajno moški zasedajo delovna mesta z višjim statusom, medtem ko so ženske zaposlene na nižjih, manj zahtevnih in slabše plačanih delovnih mestih. Čeprav imajo zaposlene ženske v povprečju boljše izobrazbo od moških, jih je zelo malo na vodstvenih položajih. Delež žensk se na delovnih mestih, ki zahtevajo visoko izobrazbo, v nekdanjih predvsem moških področjih zaposlovanja (na primer financer) sicer povečuje, vendar se vertikalna segregacija znotraj teh poklicev ni bistveno zmanjšala. Ženske na poti do višjih mest v piramidni strukturi mnogokrat ustavijo stereotipne spolne predstave oziroma t.i. »stekleni strop«, ki predstavlja nevidno pregrado za nadaljnje napredovanje žensk. Slednje pa omogočajo lažje napredovanje moških tudi v dejavnostih, kjer je zaposlenih ali ustrezno usposobljenih več žensk kot moških. Ta fenomen označujemo s pojmom »steklenih dvigal« (Černigoj-Sadar in Verša 2002; Wilson 2003; Kanjuo-Mrčela 2012).

Spolna segregacija v zaposlovanju je pomembna in relativno dokaj trdovratna značilnost zaposlovanja žensk v zahodnih industrijskih in poindustrijskih družbah. Ni samo znak spolne neenakosti, ampak je tudi proces, ki olajšuje produkcijo in reprodukcijo spolne neenakosti. Neenak položaj žensk na trgu delovne sile (omejenost na ožji sklop poklicev in nižje položaje kot moški) pa še dodatno krepi spolne stereotipe, ki so v resnici neutemeljeni. (Černigoj-Sadar in Verša 2002; Kozmik 2007). V okviru projekta STERE/O, ki je nastal ob podpori Evropske unije, je bilo ugotovljeno, da obstaja obojestranski odnos med vertikalno in horizontalno segregacijo na eni strani in spolnimi stereotipi na drugi strani:

- zaradi vertikalne segregacije (tj. na vodstvenih položajih je več moških kot žensk), ženske niso primerne za vodenje in posledično imajo moški boljše sposobnosti vodenja;
- zaradi horizontalne segregacije ženske niso primerne za opravljanje enakih del oziroma opravil kot moški, prav tako pa moški niso primerni za neka dela

oziroma opravila kot ženske (npr. med medicinskim osebjem je več žensk kot moških, saj so ženske že po naravi primernejše za negovalna dela) (Evropska skupnost 2008, 17).

Obstajajo različne metode za merjenje segregacije posameznega poklica – primer je indeks segregacije, ki nam pove, kakšna je udeležba spolov v določenem poklicu. Indeks ima lahko vrednost 0 (popolna spolna integracija – enaka udeležba moških in žensk) do 100 (popolna spolna segregacija – popolna dominacija enega spola) (Kanjuro-Mrčela 1996, 67). Analiza spolne strukture poklicev kaže, da v nekaterih poklicih en spol popolnoma prevladuje (tako so npr. vojaški poklici maskulinizirani, poklic vzgojiteljice v vrtcu pa izrazito feminiziran). V nekaterih poklicih je udeležba posameznega spola večja kot v celotni populaciji, nekateri poklici pa so mešani (udeležba moških in žensk je enakopravna; teh poklicev je najmanj). Ženske so v Evropski uniji koncentrirane v manjšem številu poklicev kot moški. Prevladujejo predvsem v izobraževanju, zdravstvu in socialnih storitvah. Razlike med spoloma pa se pojavljajo tudi znotraj poklicev, saj so med zdravniki ženske večkrat pediattrinje, moški pa pogosteje kirurgi (Kanjuro-Mrčela 2012).

Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije (v Brnot in Malešič 2011) delež zaposlenih žensk v Sloveniji v primerjavi z moškimi močno prevladuje v poklicih s področja vzgoje in izobraževanja, zdravstva, farmacije, prava, socialnega dela, računovodskih, knjigovodskih, kadrovskih in tajniških del, prodaje, osebnih storitev in storitev čiščenja. Hkrati pa se delež žensk v nekaterih poklicih, ki so nekoč veljali za izrazito moške, povečuje. Konec leta 2000 je bilo v vojaških poklicih približno 9 odstotkov žensk, decembra 2010 pa skoraj 14 odstotkov. V policiji je bil delež žensk ob koncu leta 2000 10-odstoten, leta 2010 pa 16-odstoten.

Tabela 5.1: Delovno aktivno prebivalstvo po glavnih skupinah poklicev glede na spol na dan 31. 12. 2010 v Sloveniji

	Spol – SKUPAJ	Moški	Ženske
Poklic – SKUPAJ	818.975	456.823	362.152
Vojaški poklici	6.532	5.639	893
Zakonodajalci, visoki uradniki, menedžerji	45.453	30.820	14.633
Strokovnjaki	145.941	57.019	88.922
Tehniki in drugi strokovni sodelavci	132.249	64.377	67.872
Uradniki	66.497	23.147	43.350
Poklici za storitve, prodajalci	105.951	40.206	65.745
Kmetovalci, gozdarji, ribiči, lovci	29.540	21.929	7.611
Poklici za neindustrijski način dela	125.187	111.504	13.683
Upravljalci strojev in naprav, industrijski izdelovalci in sestavljalci	76.408	58.755	17.653
Poklici za preprosta dela	83.533	42.416	41.117
Neznano	1.684	1.011	673

Vir: Statistični urad Republike Slovenije (v Malešič 2011).

Manj žensk kot moških opravlja tudi vodstvene poklice: med direktorji družb je v podjetjih z vsaj 50 zaposlenimi osebami dobra petina žensk. Prav tako pa so ženske tudi manj plačane kot moški. Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije so bile v letu 2010 največje razlike med plačami moških in žensk v dejavnostih zdravstvenega in socialnega varstva (kjer so imele ženske v povprečju 28,8 odstotka nižjo plačo od moških) ter v finančnih in zavarovalniških dejavnostih (kjer so imele ženske v povprečju 27,6 odstotka nižje plače). Strokovnjakinje so bile v Sloveniji leta 2010 slabih 13 odstotkov slabše plačane kot strokovnjaki. Med prodajalci in tistimi, ki opravljajo storitvene poklice, je bila razlika 20-odstotna. Tudi v zelo feminiziranem poklicu medicinske sestre/zdravstvenega tehnika so moški bolje plačani kot ženske. Razlika se je sicer zmanjšala v zadnjih letih s 5,5 odstotka leta 2004 na 2,5 odstotka v letu 2009 (Brnot in Malešič 2011; Kanjuo-Mrčela 2012).

6 POKLIC STROJEVODJE/ STROJEVODKINJE

Prvi del diplomskega dela je bil namenjen predstavitvi položaja žensk v družbi in na trgu delovne sile. Podrobneje so predstavljeni: družbena struktura, seksizem, spolni stereotipi in predsodki, socializacija in poklicna oziroma zaposlitvena segregacija po spolu. Drugi del diplomskega dela pa je namenjen predstavitvi empirične raziskave, katere glavni namen je odgovoriti na zastavljeno vprašanje, zakaj se ženske ne odločajo za poklic strojevodje/strojevodkinje v Sloveniji.

Z namenom, da bi se podrobneje seznanili z omenjenim poklicem, je v nadaljevanju predstavljen poklic z vsemi deli in nalogami, ki jih mora strojevodja/strojevodkinja opravljati ter pogoji, ki jih mora izpolnjevati kandidat/kandidatka, ki želi postati strojevodja/strojevodkinja. Predstavljena je tudi spolna struktura poklica.

6.1 Opis poklica strojevodje/strojevodkinje

Poklic strojevodje/strojevodkinje je: »za veliko večino ne-železničarjev precejšnja neznanka. Mnogo ljudi, tudi nekaj železničarjev, je prepričanih, da strojevodja prime krmilo (volan) in preprosto odpelje vlak. Dejansko pa je po mnenju stroke poklic strojevodje eden izmed zahtevnejših poklicev nasploh, vsekakor pa je v izbiri poklicev na železnici med najtežjimi, najodgovornejšimi in zaradi vsega navedenega, tudi med najlepšimi poklici« (Kovačević 2011, 1).

Laično bi res lahko rekli, da je delo strojevodje/strojevodkinje vožnja vlaka od začetne do končne postaje. Vendar, če natančneje pogledamo naloge in opravila (glej Tabelo 6.1), ki jih mora strojevodja/strojevodkinja opravljati, lahko hitro ugotovimo, da gre res za zelo zahteven in odgovoren poklic, za katerega se je potrebno strokovno usposobiti. Pravilnik o sistemizaciji delovnih mest Slovenskih železnic, d.o.o. (2011) določa, da je za opravljanje poklica strojevodje/strojevodkinje zahtevana usposobljenost po programu strojevodja in inštruktor strojevodij za določeno vrsto vleke in vlečnih vozil ter usposobljenost v skladu z oceno tveganja za varnost in zdravje pri delu. Potrebno je tudi izpolnjevati posebne zdravstvene zahteve skladno s predpisi.

Tabela 6.1: Naloge in opravila strojevodje/strojevodkinje

NALOGE IN OPRAVILA STROJEVODJE/STROJEVODKINJE:
<ul style="list-style-type: none">
- upravljanje lokomotive, opazovanje tehničnega stanja proge in nasproti vozečih vlakov, opravljanje manjših okvar na lokomotivi in vlaku, samostojno odločanje o tehnični brezhibnosti lokomotive in vlaka na progi, po potrebi opravljanje postajnega premika, sodelovanje pri inštruiranju strojevodij – pripravnikov;
- pregled in priprava lokomotive za vožnjo in kontrola spetja;
- izvajanje delovne dokumentacije;
- druga opravila (dela) po naročilu nadrejenega, ki so tehnološko in funkcionalno povezana v delovnem procesu.

Vir: Pravilnik o sistemizaciji delovnih mest Slovenskih železnic, d.o.o. (2011).

Pravilnik o sistemizaciji delovnih mest Slovenskih železnic, d.o.o. (2011) omenja tudi druge značilnosti delovnega mesta:

- delovno mesto ni primerno za zaposlitev invalida;
- obvezno periodično usposabljanje in preverjanje znanja iz stroke;
- obvezno periodično usposabljanje in preverjanje usposobljenosti v skladu z oceno tveganja;
- obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje;
- posebnosti razporeditve delovnega časa (nočno delo);
- minimalna starost 21 let.

6.2 Usposabljanje za delovno mesto strojevodje/strojevodkinje

Pravilnik o strokovni usposobljenosti izvršilnih železniških delavcev (2011, 7. čl.) določa, da so minimalni pogoji za vključitev v usposabljanje za delovno mesto strojevodje:

- uspešno opravljeno preverjanje splošnega strokovnega znanja in
- opravljena splošna ali poklicna matura ali
- opravljen mojstrski, delovodski ali poslovodski izpit, tri leta delovnih izkušenj in opravljen preizkus znanja splošno izobraževalnih predmetov v obsegu, ki je določen za poklicno maturo v srednjem strokovnem izobraževanju.

Usposabljanje za delovno mesto strojevodje je sestavljeno iz dveh delov - teoretičnega dela usposabljanja, ki zajema številna strokovna področja železniškega prometnega sistema in zaključni teoretični strokovni izpit ter iz praktičnega dela usposabljanja, ki zajema delo na vlaku z inštruktorjem in zaključni praktični izpit pred komisijo, ki jo imenuje delodajalec (Pravilnik o strokovni usposobljenosti izvršilnih železniških delavcev 2011, 15. čl.).

Po uspešno opravljenem teoretičnem in praktičnem izpitu za strojevodjo, sme slednji nato samostojno voziti vlečno vozilo, na katerem je opravil praktični izpit. Vendar samo po progah ali delih prog, na katerih se je usposabljal in pod pogojem, da je predhodno s podpisom potrdil poznavanje proge ali dela proge, na katerih se je usposabljal in ima dovoljenje. Delodajalec pa sme odrediti strojevodji tudi usposabljanje na lokomotivah drugega sistema vleke ali progah, na katerih se ni usposabljal šele, ko je delavec opravljal delo strojevodje najmanj šest mesecev na lokomotivah sistema vleke, na katerih se je praktično usposabljal, in na progah, katerih poznavanje je podpisal (Pravilnik o strokovni usposobljenosti izvršilnih železniških delavcev 2011, 15. čl.).

Z namenom ohranjanja in preverjanja usposobljenosti strojevodij se izvajajo redna strokovna izpopolnjevanja. Minimalno letno število ur rednega strokovnega izpopolnjevanja za delovno mesto strojevodje je 10 ur iz vsebin, ki se nanašajo na nacionalne varnostne predpise in 22 ur iz vsebin, ki se nanašajo na operativne predpise in znanje o tirnih vozilih, napravah. Strokovno usposobljenost delavcev pa se mora preverjati redno najmanj vsaka tri leta iz poznavanja nacionalnih varnostnih predpisov in operativnih predpisov iz sistema varnega upravljanja ter poznavanja tirnih vozil in naprav oziroma tudi prej, v posebej določenih primerih v Pravilniku o strokovni usposobljenosti izvršilnih železniških delavcev (Pravilnik o strokovni usposobljenosti izvršilnih železniških delavcev 2011, 52. čl.).

6.3 Spolna struktura poklica strojevodje/strojevodkinje

Analiza spolne strukture poklica strojevodje/strojevodkinje v Sloveniji (glej Tabela 6.2) kaže, da v poklicu strojevodje/strojevodkinje popolnoma prevladuje moški spol, saj v

obdobju zadnjih desetih let na SŽ ni bilo nobene ženske zaposlene na tem delovnem mestu. Še več, po besedah predstavnice kadrovske službe na SŽ, tudi pred letom 2002 ni nobena ženska opravljala tega poklica.

Predstavnica kadrovske službe na SŽ: »Med strojevodji, ki dejansko vozijo, ni nobene ženske, niti je ni nikoli bilo. Bilo jih je nekaj, ki so zaključile srednješolski strokovni program »tehnik vleke«, praktičnega dela izobraževanja pa niso nikoli opravile in seveda tudi nikoli »vozile« lokomotiv.«

Tabela 6.2: Število zaposlenih na delovnem mestu strojevodje/strojevodkinje v letih 2002–2011

	SPOL	
	MOŠKI	ŽENSKI
2002	1076	0
2003	1069	0
2004	1036	0
2005	965	0
2006	1014	0
2007	971	0
2008	1008	0
2009	1030	0
2010	915	0
2011	922	0

Vir: SŽ (2012).

Torej, moja predpostavka, da ženske med vsemi zaposlenimi v poklicu strojevodje/strojevodkinje v Sloveniji predstavljajo oziroma so predstavljale v zadnjih desetih letih majhen delež, je napačna. Kot vidimo iz podatkov, je situacija še hujša – v zadnjih desetih letih na SŽ ni nobena ženska opravljala tega poklica. Zaradi tega je še bolj smiselno raziskati, zakaj se ženske ne odločajo za ta poklic.

7 ZAKAJ SE ŽENSKE NE ODLOČAJO ZA POKLIC STROJEVODJE / STROJEVODKINJE? (empirična raziskava)

7.1 Metode in vzorec

Da bi lahko čim boljše odgovorila na zastavljeno vprašanje, sem poleg omenjene literature uporabila tudi empirične podatke, katere sem pridobila z lastno raziskavo. Metodološko je bila raziskava oprta na dva raziskovalna pripomočka – delno strukturirane intervjuje in fokusno skupino.

Opravila sem štiri intervjuje, in sicer s predstavnico kadrovske službe na SŽ, prvo žensko v Sloveniji, ki se je izšolala za poklic strojevodje/strojevodkinje, strojevodjo in prometnico. Vsak intervju sem opravila z vnaprej določenim ciljem, ki se nanaša na pričakovane podatke glede raziskave. Intervju s predstavnico kadrovske službe na SŽ sem opravila z namenom, da bi dobila vpogled v stališča delodajalca glede zaposlovanja strojevodkinj. Prvo žensko v Sloveniji, ki se je izšolala za poklic strojevodje/strojevodkinje, sem spraševala predvsem o njeni poklicni odločitvi in izkušnjah, ki jih je pridobila zaradi svoje odločitve, da vstopi v enega izmed moških poklicnih monopolov. Od strojevodje sem hotela dobiti podatke o samem opravljanju poklica (delovnih razmerah) in zmožnosti žensk za opravljanje poklica. Prometnico pa sem vključila v raziskavo z namenom, da bi dobila podatke o njenih izkušnjah pri opravljanju poklica. Poklic prometnika/prometnice je namreč tudi eden izmed tradicionalno moških poklicev, pri katerem so delovne razmere zelo podobne delovnim razmeram značilnim za poklic strojevodje/strojevodkinje. Zato sem lahko potegnila določene vzporednice.

Fokusno skupino sem izvedla z desetimi dekleti, ki obiskujejo 9. razred Osnovne šole Trbovlje. Zastavljene teme za izvedbo fokusne skupine z dekleti so bile: njihov izvor; učni uspeh; poklic/izobrazba staršev; njihove poklice aspiracije; moški in ženski poklici; poklic strojevodje/strojevodkinje.

Intervjuje in fokusno skupino sem izvedla junija 2012. Vprašanja, tako za intervjuje kot tudi za fokusno skupino, sem imela že vnaprej pripravljena. Kljub temu pa so sodelujoči imeli možnost svoje odgovore razširjati. Tudi sama postavljala dodatna vprašanja glede

na potek pogovora. Vsi intervjuvanci so bili sproščeni, čeprav sem se dotaknila precej občutljivih tem, kot so npr. vprašanja enakovrednega obravnavanja spolov, zmožnosti žensk itd. Prav tako je tudi izvedba fokusne skupine potekala brez večjih težav. V Osnovni šoli Trbovlje so mi z veseljem priskočili na pomoč in mi odstopili eno šolsko uro ter učilnico. Udeleženke niso imele težav pri odgovarjanju oz. razumevanju vprašanj. Na začetku so potrebovale nekaj časa, da so določile vrstni red odgovarjanja, ki pa že po drugem vprašanju ni veljal več, saj je začelo več deklet istočasno odgovarjati. Zato sem jih tekom pogovora večkrat prekinila in spomnila, da ne sme več deklet naenkrat govoriti, če želimo »vse slišat vse«. Opazila sem tudi, da so pri določenih vprašanjih nekatera dekleta (predvsem tista, ki so odgovarjala zadnja) ponovila oziroma samo izrazila strinjanje s tem, kar so dekleta pred njimi povedala. Odgovori deklet so pretežno skladni, večjih nasprotij med njimi ni. Včasih je katera izmed deklet izrazila dvom glede povedanega s strani ostalih ali pa je ostale opozorila na več možnih vidikov razumevanja, razlaganja določenih stvari (glej Poglavje 7.2).

Zaključim lahko, da so bili vsi udeleženci v empirični raziskavi sproščeni, zgovorni in iskreni, k čemur je sigurno največ pripomoglo to, da sem jim zagotovila, da v raziskavi ne bom uporabljala njihovih osebnih imen in priimkov. Intervjuvance in sodelujoče v fokusni skupini pa sem zaprosila, da mi zaupajo nekaj osnovnih podatkov o sebi (glej Poglavje 7.1.1 in Poglavje 7.1.2). Slednji so mi bili v pomoč pri interpretaciji rezultatov.

7.1.1 Osebni podatki intervjuvanih oseb

Osebni podatki intervjuvanih oseb, kot so starost, stopnja izobrazbe in delovna doba, so predstavljeni v spodnji tabeli (glej Tabela 7.1).

Tabela 7.1: Osebni podatki (starost, stopnja izobrazbe in delovna doba) intervjuvanih oseb

INTERVJUVANE OSEBE	STAROST	ST. IZOBRAZBE	DEL. DOBA
Predstavnica kadrovske službe na SŽ	38 let	sedma	12 let
Prva ženska v Sloveniji, ki se je izšolala za poklic strojevodje/strojevodkinje	41 let	osma	20 let
Prometnica	47 let	peta	26 let
Strojevodja	24 let	peta	2 leti

7.1.2 Osebni podatki sodelujočih deklet v fokusni skupini

- Učni uspeh

Glede na to, da sem fokusno skupino izvedla skoraj pred zaključkom šolskega leta, me je zanimal učni uspeh deklet v tekočem šolskem letu, torej v 9. razredu osnovne šole (glej Tabela 7.2).

Tabela 7.2: Število deklet glede na učni uspeh v 9. razredu osnovne šole

ŠTEVILO DEKLET	UČNI USPEH V 9. RAZREDU OSNOVNE ŠOLE
4	odl (5)
3	pdb (4)
2	db (3)
1	zad (2)

Kot je razvidno iz Tabele 7.2, je njihov povprečni učni uspeh v tem šolskem letu 4,0. Štiri dekleta bodo šolsko leto zaključile z odličnim uspehom, tri s prav dobrim, dve z dobrim in ena z zadostnim.

- Družinski izvor

Večina deklet živi v dvostarševskih družinah, ena izmed njih pa samo z materjo. Devet deklet izhaja iz družin z več kot enim otrokom, saj je samo eno dekle edinka. Povprečno število otrok v družinah deklet je 2. Največ, tj. šest, jih ima samo starejšega brata ali sestro (natančneje: 3 imajo starejšega brata, 3 starejšo sestro). Dve dekleti imata samo mlajšega brata. Ena od deklet pa ima tako starejšega kot tudi mlajšega brata.

Pri devetih dekletih sta zaposlena oba starša, le pri eni sta oba brezposelna. Očetje deklet so po poklicu: policist, dimnikar, učitelj športne vzgoje, nadzornik, avtomehanik, komunalni delavec in delavec. Matere deklet pa so zaposlene kot: osebna trenerka, socialna delavka, računovodkinja, uradnica, delavka in natakaraica.

7.2 Rezultati in interpretacija

V nadaljevanju bom navedla le odgovore, ki so zame raziskovalno relevantni. Le-te pa bom zaradi lažje preglednosti predstavila po tematskih sklopih.

7.2.1 Zmožnost žensk za opravljanja poklica strojevodkinje

Intervjuvance sem najprej vprašala, če menijo, da so ženske zmožne opravljati poklic strojevodkinje oziroma, ali obstajajo kakršne koli ovire (v smislu potrebnih znanj, spretnosti, veščin, lastnosti itd.), zaradi katerih ženske ne bi mogle opravljati tega poklica. Ali spol predstavlja kakršno koli oviro za uspešno opravljanje tega poklica?

Vsi vprašani so brez pomislekov odgovorili, da ženska lahko brez težav opravlja ta poklic. To so utemeljili tudi s primerom iz prakse.

Strojevodja: »Seveda lahko ženska opravlja ta poklic; fizičnega napora je potrebno zelo malo v tem poklicu. Če se ne motim, je na avstrijskih železnicah zaposlena ženska, ki zelo dobro opravlja delo strojevodje. Jaz osebno je še nisem videl, so jo pa moji sodelavci, ki so bili navdušeni nad njo.«

Prometnica: »V Avstriji ženske brez težav opravljajo delo strojevodje. To vem, ker so mi naši fanti (slovenski strojevodje) povedali. Ne vidim nobenega razloga, da ga tudi pri nas ne bi.«

Zelo zanimivo pri intervjuvancih je to, da so zmožnost žensk za opravljanje tega poklica povezovali s fizično močjo. Po besedah intervjuvancev bi razlog temu lahko bilo dejstvo, da je sprva strojevodja moral opravljati tudi nekaj mehničnega dela (npr. menjava olj in maziv, odpravljanje napak na vozilu itd.). Vendar pa dandanes temu ni več tako, saj se tehnologija tako izpopolnila, da strojevodjem sploh ni več potrebno »zavihati rokavov«.

Predstavnica kadrovske službe na SŽ: »Tradicionalno se je poklic strojevodje razvil iz mehanika, ki se je usposobil v srednjem poklicnem izobraževalnem programu in nadaljeval izobraževanje v srednjem strokovnem programu za strojevodjo (tehnika vleke). Strojevodja je moral namreč imeti tudi mehanična znanja in po potrebi opraviti tudi nekaj mehničnega dela. Zaradi izboljšave tehnologij temu ni več tako.«

Strojevodja: »Na začetku se je opravljal ta poklic na parni vleki (parne lokomotive), zaradi česar je vzdrževanje parnih lokomotiv bilo veliko težje kot je danes (menjave olj in maziv, oprema z vodo in peskom, popravljane oz. odprava napak na vozilu...). Hvala bogu, je tehnologija tako napredovala, da omogoča človeku lažje delo s stroji.«

7.2.2 Ovire, razlogi tega poklica s strani žensk

Kljub temu, da spol ne predstavlja nikakršnih ovir za opravljanje poklica, je vseeno ostal tradicionalno moški. Zato se je naslednje vprašanje glasilo: »Zakaj se ženske ne odločajo za poklic strojevodje/strojevodkinje? Kakšne so ovire, razlogi?«. Če povzamem odgovore intervjuvancev, je to zaradi tega, ker ga predvsem same ženske dojemajo kot moški poklic.

Strojevodja: »V zgodnjih začetkih ta poklic res ni bil namenjen ženskam in zgleda, da se je to nekako obdržalo vse do danes. Ljudje, predvsem same ženske, še vedno mislijo,

da je ta poklic samo za moške. Kot sem rekel, ne vidim razloga, da ženska ne bi mogla opravljati tega poklica – fizično moč uporabljaj bolj redko.«

Predstavnica kadrovske službe na SŽ: »Kljub izboljšavi tehnologije je poklic ostal tradicionalno moški. Kot takega ga očitno dojemajo tudi ženske.«

Prva ženska v Sloveniji, ki se je izšolala za poklic strojevodje/strojevodkinje: »Ker je to pač moški poklic že od nekdaj. Verjetno ni dovolj »privlačen, zanimiv« za ženske, se ne vidijo v njem. To je odločitev ženske in če je prepričana in vztrajna, lahko brez težav opravlja delo strojevodje.«

Ena izmed intervjuvank je opozorila na delovne razmere (npr. nočno delo, turnusi, delo ob vikendih in praznikih), ki bi lahko predstavljale ovire za opravljanje poklica s strani žensk. Vendar pa poudarja, da slednje niso nenavadne in nesprejemljive, ter da so verjetno pravi razlogi v ženskah samih.

Prometnica:

Možno je tudi, da ljudi moti gibljiv delovni čas. V trenutku, ko sem okolico seznanila s svojo odločitvijo, da želim biti prometnica, so bili bolj kot jaz zaskrbljeni glede delovnega časa. Nenehno so mi postavljali vprašanja, kot so npr. kako boš delala ponoči/cel dan/ob vikendih in praznikih, kako bojo otroci - saj te ne bojo nikoli videli. Vendar pa, če bolje pomislim, imajo tudi zaposleni v zdravstvu, policiji, vojski razgiban delovni čas. No, ne vem. Vseeno bi prej rekla, da je odločitev, kateri poklic bo kdo opravljal, bolj odvisna od karakterja, lastnih želja glede poklicne kariere kot od spola.

Tudi predstavnica kadrovske službe na SŽ je poudarila dejstvo, da so pri opravljanju poklica prisotne posebnosti dela – turnusi, nočna dela itd., zaradi česar predvsem zunanje kandidatke odstopijo od prijave.

Predstavnica kadrovske službe na SŽ: »Večkrat se zgodi, da ob pogovorih – predvsem zunanje kandidatke – odstopijo od prijave zaradi nočnega dela, turnusa.«

Vendar pa kljub temu, da pri poklicu strojevodje obstajajo določene posebnosti dela, ki zahtevajo več prilagajanja družinskega življenja, lahko sklenem, da vidijo intervjuvanci razloge, zakaj se ženske ne odločajo za poklic strojevodje/strojevodkinje, predvsem v ženskah samih. To potrjuje tudi zelo majhen odstotek prijavljenih žensk na razpise za prosta delovna mesta strojevodje/strojevodkinje.

Predstavnica kadrovske službe na SŽ: »V zadnjih dveh letih je bilo prijav okoli 500, od tega približno 1 % žensk (tako notranji kot zunanji razpisi).«

7.2.3 Stališča delodajalca glede zaposlovanja strojevodkinj

Predstavnica kadrovske službe na SŽ zagotavlja, da pri izboru kandidatov za opravljanje poklica, enako obravnavajo kandidate obeh spolov. Menijo tudi, da je prisotnost žensk v poklicu strojevodje/strojevodkinje pomembna z vidika doseganja enakopravnosti med spoloma tako na SŽ kot tudi na trgu delovne sile v Sloveniji.

Predstavnica kadrovske službe na SŽ: »Z vidika doseganja enakopravnosti med spoloma na SŽ je vsekakor prisotnost žensk v poklicu strojevodja in tudi drugih izvršilnih železniških poklicih pomembna, ker se bo lahko tudi na podlagi tega doseglo, da bodo ženske (v kolikor izpolnjujejo pogoje za zasedbo določenega delovnega mesta in izrazijo željo po zaposlitvi na določenem delovnem mestu) imele enake možnosti zaposlitve tudi v drugih poklicih oz. delovnih mestih.«

Čeprav menijo, da je prisotnost žensk v poklicu pomembna, pa vendarle niso nikoli izvajali kakršnihkoli ukrepov, ki bi spodbudili/olajšali vstop žensk v poklic strojevodje/strojevodkinje. Menijo, da nimajo težav pri pridobivanju ustreznih kadrov, obenem pa tudi smatrajo, da je to odločitev posameznice.

Predstavnica kadrovske službe na SŽ: »Število prijavljenih kandidatov zadostuje za pokritje potreb. Poleg tega pa smatramo, da je to odločitev posameznice in njenih poklicnih aspiracij.«

7.2.4 Izkušnje prve ženske v Sloveniji, ki se je izšolala za poklic strojevodje/strojevodkinje

Pred dobrimi 22 leti smo bili na dobri poti, da dobimo prvo žensko v Sloveniji, če ne celo v Jugoslaviji, ki bi zrušila enega izmed poklicnih monopolov. Tedaj je bila prva ženska v Sloveniji, ki se je izšolala za ta poklic, trdno odločena, da bo vozila vlak. Leta 1990 je zaključila srednješolski strokovni program za tehnika vleke, vendar tega poklica ni nikoli opravljala, saj so se njene želje skozi čas spremenile. Svoje izobraževanje je nadaljevala na Ekonomski fakulteti, kjer je končala podiplomski študij. Sedaj je zaposlena na SŽ, kjer dobro združuje znanje ekonomije z znanjem, ki ga je pridobila v Srednji železniški šoli v Ljubljani. Svojo odločitev, da se ni zaposlila kot strojevodkinja obžaluje. Pravi, da bi z veseljem opravljala delo strojevodje/strojevodkinje, sedaj celo bolj kot prej, ko se je šolala za ta poklic. To potrjuje tudi dejstvo, da se je nekajkrat prijavila na razpise za prosto delovno mesto. Vendar pa so bili vsi poskusi neuspešni, saj so jo vsakič zavrnilo z razlogom, da ima previsoko izobrazbo.

V nadaljevanju bom izpostavila nekaj najbolj zanimivih stvari, ki sem jih izvedela tekom intervjuja.

Za poklic strojevodje/strojevodkinje se je odločila, ker je sama tako želela. Mogoče so na njeno odločitev vplivali: njen starejši brat, ki se je tudi izobraževal za strojevodjo; njen oče, ki je bil zaposlen na železnici; dejstvo, da je živel blizu proge. Sicer je pa bila, kot sama pravi, od nekdaj bolj navdušena nad tehniko in moškimi opravili ter poklici, kar je gotovo bolj kot karkoli drugega vplivalo na njeno odločitev.

»Moja odločitev sploh ni nenavadna. Že kot otrok sem se raje kot s punčkami, igrala s fantovskimi igračkami.«

Domači in ljudje iz okolice so jo pri njeni odločitvi popolnoma podpirali. Tudi s sošolci iz razreda se je odlično razumela, še dandanes so v kontaktu. Sicer so sprva bili v dvomih glede njene odločitve, vendar ko so videli, da je resna, so jo brez težav sprejeli, se navadili nanjo in ji dajali predvsem moralno podporo.

»Na začetku je bilo tako, da niso vedeli, kaj jaz delam tam. Zakaj sem se odločila za moški poklic; ali zaradi »firbca« ali zato, ker sem resna. No, sčasoma so dojeli, da mislim resno in ko sem to tudi iz dneva v dan dokazovala, so me sprejeli za svojo.«

Nekateri profesorji so bili zadovoljni, morda celo ponosni nanjo, ker se je odločila stopiti fantom »v zelje«. Kot pravi, pa so imeli merila za vse enaka. V času izobraževanja se ni počutila diskriminirane zaradi spola, vendar je imela nekaj negativnih izkušenj.

»Ko smo imela vaje, delo na terenu so moški imeli modre halje, jaz pa rdečo. S tem so me »označili« kot drugačno – izstopala sem.«

»Eden od profesorjev mi je celo rekel, da se lahko še ne vem koliko trudim, pa ne bom uspešna.«

Vendar pa je kljub vsemu uspešno zaključila izobraževanje. Pri tem poudarja, da je program zelo zahteven.

»Če se ne motim, nas je od 60 v razredu, samo 25 uspešno zaključilo izobraževanje.«

Kot strojevodkinja se ni nikoli zaposlila, ker jo je življenje popeljalo v drugo smer. Kot sem že omenila, je magistrirala iz ekonomije, kar je bilo tudi zanjo nenavadno. V obdobju, ko se je odločala, kateri poklic bi rada opravljala, je vedno trdila, da bi bila raje celo pilotka, kot pa ekonomistka.

»Prej bi se odločila za poklic pilota, kot pa za ekonomskega tehnika ali nekoga, ki vse življenje presedi med štirimi stenami in z istimi ljudmi.«

Mogoče je na njeno odločitev, da se ne zaposli kot strojevodkinja, vplivalo tudi dejstvo, da na SŽ niso bili ravno navdušeni, da bi ženska dejansko opravljala ta poklic. Pravi, da ne more govoriti o odkriti diskriminaciji žensk s strani delodajalca, temveč le o občutku, ki ga je imela.

»Ne govorim o spolni diskriminaciji. Menim le, da niso ravno navdušeni, da bi ženska opravljala ta poklic. Vsaj takrat, nekako ni bilo »razumljeno«, da bo ženska res to delo opravljala.«

Zanimivo se mi zdi, da so jo v času njenega izobraževanja za tehnika vleke medijsko zelo izpostavljali, predvsem na željo ravnateljice Srednje železniške šole v Ljubljani. O njej so bili napisani številni članki v revijah in časopisih (glej Prilogo A), celo gostovala je v neki televizijski oddaji. Lahko bi rekli, da je bila to neke vrste promocija poklica za ženske oziroma oglaševanje, ki bi ženske spodbudilo, da bi začele vstopati v ta poklic. A kot kažejo podatki, se to ni zgodilo.

Dodaja tudi, da je prepričana, da bi strojevodje bili zelo veseli, če bi imeli kakšno sodelavko. To potrjuje tudi odgovor strojevodje.

Strojevodja: »Ja, bil bi vesel. Samo nimam predstave o tem, kako bi to »zgledalo«. Ampak človek se na vse navadi.«

7.2.5 Poklicne aspiracije deklet

Dekleta, ki so sodelovala v fokusni skupini, so se odločila svoje izobraževanje nadaljevati na naslednjih srednjih šolah: splošna gimnazija (6 deklet), vzgojiteljska (1 dekle), frizerska (1 dekle), zdravstvena (1 dekle) in medijska in grafična (1 dekle).

Na odločitev/proces, v katero srednjo šolo se bodo vpisale, so vplivale predvsem njihove lastne želje, učni uspeh in sprejemni izpiti.

»Vpisala sem se na gimnazijo Trbovlje, zaradi tega ker še ne vem, kaj me zanima. Je moja lastna odločitev, ker se mi zdi, da bom pridobila veliko splošnega znanja. Pa zdi se mi najbolj primerna glede na moj učni uspeh. Sem odlična učenka.«

»Vpisala sem se na gimnazijo Trbovlje. Moja prva želja je bila, da grem na oblikovno v Ljubljano, ampak nisem naredila sprejemnih. Je pa gimnazija tudi dobra izbira.«

»Vpisala sem se na medijsko v Celje. Verjetno pa ne bom sprejeta, ker ne bom imela dosti točk. Je pa to moja lastna odločitev.«

Ena izmed sodelujočih je izpostavila tudi dejavnik povpraševanja po določenem poklicu na trgu delovne sile.

»Vpisala sem se na zdravstveno šolo v Zagorje. Ta poklic sem izbrala, ker je najbolj iskan in ker me to delo veseli.«

Glede na to, da večina deklet izhaja iz družine z več kot enim otrokom, je samo eno dekle omenilo, da je na njeno odločitev deloma vplival njen starejši brat.

»Vpisala sem se na frizersko šolo v Ljubljano. Tudi moj starejši brat hodi na to šolo in mi neprestano govori o njej – da je »fajna« in da ni težka. No, tudi brez njegovega vpliva, bi se verjetno odločila za to šolo, ker mi je poklic frizerke zelo všeč.«

V prihodnosti bi rade opravljale poklice kot so: farmacevtka, učiteljica, prevajalka, vzgojiteljica, frizerka, medicinska sestra in zdravnica.

7.2.6 Moški in ženski poklici

V nadaljevanju me je zanimalo, za katere poklice intervjuvana dekleta menijo, da so moški oziroma ženski. Kot moške poklice so navedle poklic: gasilca, policista, avtomehanika, zdravnika, vojaka, mizarja, voznika, pilota, mornarja, varnostnika, električarja in dimnikarja. Za ženske poklice pa smatrajo poklic: tajnice, vzgojiteljice, učiteljice, kozmetičarke, frizerke, modne oblikovalke, knjižničarke in prodajalke.

Kot vidimo, so odgovori deklet večinoma skladni z družbeno prevladujočimi stereotipnimi predstavami o tradicionalno moških in ženskih vlogah oziroma poklicih. Tudi poklici, ki bi jih rade v prihodnosti opravljale, to potrjujejo. Na vprašanje: »Na kaj pomislite, ko razmišljate o tem, ali je poklic moški ali ženski?« so odgovorile, da v večini primerov pomislijo na način dela. S tem mislijo predvsem na psihološke oziroma fizične zahteve za opravljanje določenega poklica.

»Za ženske je bolj primerno »psihično« delo, za moške pa fizično.«

Na tej točki sem želela, da mi izpostavijo nekaj lastnosti, ki bi jih pripisale moškimi, in nekaj, ki bi jih pripisale ženskam. Večina jih za ženske meni, da so bolj zrele, odgovorne, prijazne in nežne. Moške pa vidijo kot bolj vzdržljive in močnejše od žensk. Pri tem je ena od deklet izpostavila dejavnik, da je odvisno, kako gledamo na to moč; ali v psihičnem ali fizičnem smislu. Povedala je, da vidi moške kot fizično močnejše, ženske pa psihično. Na to ji je ena od deklet odvrnila, da to sploh ni odvisno od spola, temveč od človeka samega.

»Odvisno od človeka. Spol ni pomemben. Nekatero ženske so fizično zelo močne, po drugi strani pa so »nežne dušice«, ki jih vsaka beseda prizadene.«

Po tem »opozorilu« in argumentu so ostala dekleta povedala, da se popolnoma strinjajo z njo.

Za ženske, ki se odločijo opravljati poklice, ki so bili »označeni« kot moški, menijo, da so zelo pogumne in močne. Le ena od njih je izpostavila, da je načeloma v redu, vendar je njej osebno to čudno, ker se ji ne zdi »ženstvena«.

»Malce čudno – ne zdi se mi »ženstvena«, ampak u redu, nimam nič proti.«

Veliko bolj so bile navdušene nad moškimi, ki se odločijo opravljati poklice, ki so »označeni« kot ženski (npr. vzgojitelj v vrtcu).

»To je pa zelo lepo, srčkano.«

»Zakaj ni več takih fantov?«

»Super.«

7.2.7 Poklic strojevodje/strojevodkinje

Na vprašanje: »Ali se vam zdi poklic strojevodje/strojevodkinje moški ali ženski poklic?«, so vse brez kakršnega koli razmišljanja odgovorile, da je to moški poklic. Menijo, da je to moški poklic, ker:

»Je lepše, če to moški dela.«

»Ni nič narobe, če to ženska dela. Ampak je vseeno lepše videti moškega, ki to dela kot žensko.

»Ženska mora biti lepa, ko dela. Ne more biti umazana kot »kak« moški.«

Skladno z odgovorom, da se jim zdi poklic strojevodje/strojevodkinje moški poklic, so vse odgovorile, da same ne bi opravljale tega poklica oziroma da bi, če res ne bi imele nič drugega na izbiro.

»Ne bi. No, če ne bi mela »šihata«, potem ja. Drugače pa sigurno ne.«

»Rada bi delala tisto, kar me veseli. Ampak, če ne bi imela nič drugega, bi tudi vlak vozila, čeprav me to ne veseli.«

Iz čiste radovednosti sem ista vprašanja postavila tudi za poklic prometnika/prometnice. Odgovori so bili zelo podobni prejšnjim, in sicer: da tega poklica ne bi opravljale oziroma da bi ga v skrajni sili, tj. če ne bi imele nič drugega na izbiro in da je ta poklic bolj primeren za moške kot za ženske.

Zelo zanimivo pa se mi je zdelo, da bi se vse prej odločile za poklic prometnice kot strojevodkinje, v primeru izbire med tema dvema poklicema.

Pomembno je izpostaviti tudi dejstvo, da dekleta sploh nikoli niso razmišljala o tem poklicu. Tudi v šoli, ko so se pogovarjali o različnih poklicih, slednjega niso nikoli omenili.

»Nismo sploh nikoli »potuhtale«, da bi delale kaj takega – vozile vlak. Niti v šoli nismo govorili o tem poklicu.«

8 SKLEP

Misel Joganove (2012): »Kar se je utrjevalo več tisoč let, se ne more spremeniti še s tako sijajnimi pravnimi akti v kratkem času«, zelo dobro ponazarja predstavljeni položaj žensk v današnji družbi. Ženske imajo namreč kljub (več ali manj) dobri zakonodaji na področju enakopravnosti med spoloma, še vedno drugorazredni položaj. Sama zakonodaja na tem področju je nezadosten dejavnik za odpravljanje številnih spolnih stereotipov in predsodkov, ki so eden izmed najvztrajnejših razlogov za neenakosti žensk in moških v resnici. Slednji ženskam v družbi določajo nižje vrednotene vloge in položaje, ki imajo nižji status in manj družbene moči.

Stereotipno prikazovanje žensk in moških ter vzgajanje v skladu z njimi, posledično vplivata tudi na odločitve žensk in moških za opravljanje tistih poklicev oziroma za zasedanje tistih delovnih mest, ki so »primerni« zanje glede na njihov spol. Na to nakazujejo tudi rezultati moje raziskave o tem, zakaj se ženske ne odločajo za poklic strojevodje/strojevodkinje v Sloveniji.

Analiza odgovorov sodelujočih deklet v fokusni skupini je osnova za predvidevanje, da so dekleta med socializacijo ponotranjila spolne stereotipe, kar je vplivalo na njihove poklicne aspiracije in mnenja o tem, kateri poklici so moški in kateri ženski. Našteti poklici so večinoma skladni z družbeno prevladujočimi stereotipnimi predstavami o tradicionalno moških in ženskih vlogah oziroma poklicih. Posledično tudi poklic strojevodje/strojevodkinje smatrajo za moški poklic in o njem sploh ne razmišljajo, saj je ta, kot same pravijo, »primernejši« za moške. Pri tem je pomembno še poudariti, da njihovi starši, ki so zelo pomembni akterji socializacije, opravljajo večinoma spolno tradicionalne poklice.

Na pomemben vpliv ukoreninjenih spolnih stereotipov v družbi, ko razmišljamo o poklicih, opozarjajo tudi izkušnje prve ženske v Sloveniji, ki se je izšolala za ta poklic. Mnogi iz okolice so bili nad njeno odločitvijo, da želi opravljati moški poklic, sprva začudeni oziroma presenečeni – celo do te mere, da so jo medijsko izpostavljali. V času izobraževanja je tudi doživela neodobravanje njene poklicne odločitve s strani enega od profesorjev.

Torej, če sklepam na podlagi prebrane literature in raziskave, je eden izmed možnih razlogov, zakaj se ženske ne odločajo za poklic strojevodje/strojevodkinje v Sloveniji, ta, da v družbi (tudi med ženskami) še vedno prevladuje tradicionalna predstava, da je strojevodja moški in ne ženska. O tem pričajo tudi odgovori intervjuvank in intervjuvancev. Menijo, da spol ne predstavlja nikakršnih ovir za opravljanje poklica, in da je kljub izboljšavi tehnologije ostal tradicionalno moški, ker ga kot takega očitno dojemajo tudi ženske. Seveda je za potrditev tega potrebno opraviti raziskavo, katere vzorec bi vključeval višji odstotek populacije. Šele tovrstna raziskava bi dala realno sliko o ključnih razlogih, zakaj se ženske ne odločajo za poklic strojevodje/strojevodkinje v Sloveniji.

9 LITERATURA

Brnot, Nuška in Kaja Malešič. 2011. *Mednarodni dan žensk 2011*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3768 (15. april 2012).

Cankar, Franc, Branko Slivar in Vlado Milekšič. 2012. *Vloga in pomen spolnih stereotipov v samopodobi učencev in učenk*. Dostopno prek: http://www.anthropos.si/anthropos/2004/1_4/cankar_slivar_mileksic.pdf (28. marec 2012).

Černigoj-Sadar, Nevenka in Dorotea Verša. 2002. Zaposlovanje žensk. V *Politika zaposlovanja*, ur. Ivan Svetlik, 397–433. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Evropska skupnost. 2008. *Odpravite stereotipe o spolu, dajte priložnost talentu*. Dostopno prek: http://www.google.si/#hl=sl&sclient=psy-ab&q=odpravite+stereotipe+o+spolu%2C+dajte+prilo%C5%BEnost+talentu+&oq=odpravite+stereotipe+o+spolu%2C+dajte+prilo%C5%BEnost+talentu+&aq=f&aqi=&aql=&gs_l=serp.3...7263.21119.0.21276.59.55 (23. april 2012).

Furlan, Nadja. 2006. *Manjkajoče rebro: ženska, religija in spolni stereotipi*. Koper: Annales.

Giddens, Anthony. 2007. *Sociologija*. Zagreb: Globus.

Godina, Vesna. 1990. Patološki narcis in problem družbeno nujne socializacijske forme. *Anthropos* 22 (1/2): 142–175.

Haralambos, Michael in Martin Holborn. 1999. *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Jogan, Maca. 2001. *Seksizem v vsakdanjem življenju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

--- 2012. *Znanost in Slovenci*. Dostopno prek: <http://www.youtube.com/watch?v=uoySK0b0qnY> (10. avgust 2012).

Kanjuro-Mrčela, Aleksandra. 1996. *Ženske v menedžmentu*. Ljubljana: Enotnost.

--- 2012. Samo desetina moških ima šefinjo. *Delo*, 3. marec. Dostopno prek: <http://www.delo.si/zgodbe/sobotnapriloga/samo-desetina-moskih-ima-sefinjo.html> (20. april 2012).

Kovačević, Bojan. 2011. *Dela in naloge strojevodje*. Diplomsko delo. Ljubljana: B&B - Višja strokovna šola. Dostopno prek: http://www.bb.si/doc/diplome/Kovacevic_Bojan.pdf (28. junij 2012).

Kozmik, Vera, ur. 2007. *Sto besed za enakost: slovar izrazov o enakosti žensk in moških*. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije, Urad za žensko politiko. Dostopno prek: <http://www.uem.gov.si/fileadmin/uem.gov.si/pageuploads/PrirocnikStoBesed.pdf> (20. april 2012).

Lippmann, Walter. 1999. *Javno mnenje*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Malešič, Kaja. 2011. *Strukturni podatki delovno aktivnega prebivalstva, Slovenija, 31.12.2010 – končni podatki*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=4011 (15. april 2012).

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. 2007. *Nacionalna strategija in prednostne naloge v evropskem letu enakih možnosti za vse*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/elem_strategija.pdf (29. marec 2012).

Musek, Janek. 1995. *Ljubezen, družina, vrednote*. Ljubljana: Educy.

Musil, Bojan. 2010. *Sociokulturna psihologija*. Maribor: Filozofska fakulteta, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnost.

Padavic, Irene in Barbara Reskin. 2002. *Women and men at work*. Thousand Oaks: Pine Forge Press.

Pečjak, Vid. 1995. *Politična psihologija*. Ljubljana: Samozaložba.

Počkar, Mirjam in Blanka Pokeršnik. 1999. Spol in spolna razlika. V *Sociologija: gradivo za srednje šole*, ur. Andreja Barle in Mirjam Počkar, 155–180. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Pravilnik o strokovni usposobljenosti izvršilnih železniških delavcev. Ur. l. RS 44/2011. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=201144&stevilka=2105> (28. junij 2012).

Rus, Velko S. 1997. *Socialna psihologija in societalna psihologija (z obrisi sociopsihologije)*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Slovar slovenskega knjižnega jezika. 1994. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Slovenske železnice d.o.o. 2011. *Pravilnik o sistemizaciji delovnih mest Slovenskih železnic, d.o.o.* Ljubljana: interno gradivo.

Svet Evropske Unije. 2008. *Odprava stereotipov o spolih v družbi = osnutek sklepov Sveta*. Dostopno prek: http://www.uem.gov.si/fileadmin/uem.gov.si/pageuploads/Sklepi_stereotipi.pdf (22. marec 2012).

Ule-Nastran, Mirjana. 1997. *Temelji socialne psihologije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

--- 1999. *Predsodki in diskriminacije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

--- 2004. *Socialna psihologija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Univerza v Mariboru. 2012. *Osebnost in socializacija*. Dostopno prek: http://www.sbaza.net/clanek_html.php?url_clanka=clanki_sb1%2Fepf%2Fsocializacija_sb&vsebina_replace=epf (28. marec 2012).

Wilson, Fiona M. 2003. *Organizational behaviour and gender*. Aldershot: Ashgate.

Wirth, Linda. *Breaking through the glass ceiling: women in management*. Geneva: International Labour Office.

Zakon o enakih možnostih žensk in moških (ZEMŽM). Ur. l. RS 59/2002. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200259&stevilka=2837> (22. marec 2012).

Priloga A: Članki o prvi ženski v Sloveniji, ki se je izšolala za poklic strojevodje/strojevodkinje

Na željo intervjuvanke v člankih, katere mi je posredovala iz lastnega arhiva, niso izpostavljeni osebni podatki. Zaradi lažjega branja sem vsebino člankov pretipkala.

V SREDNJO ŽELEZNIŠKO ŠOLO SE JE VPISALO PRVE DEKLE

»Ko bom velika, bom strojevodja!«

Petnajstletna dekleta imajo veliko nenavadnih želja. Želje --- iz ----, ki bi rad postala strojevodja, pa ne moremo šteti le med nenavadne želje, saj je dekle trdno odločeno, da bo vozilo vlak. Navsezadnje pa je tudi čas, da pogumna mladenka zruši še enega izmed moških poklicnih monopolov. Končno pa za to delo ni več potrebna fizična moč, marveč le še zvrhan koš zbranosti, vztrajnosti, natančnosti, znanja in spretnosti, veččin, v katerih so se ženske že dokazale.

Bolj nenavadno je, da se je za ta korak – postati prva ženska – strojevodja v Sloveniji (in kolikor je znano Vidi Bogataj, ravnateljici Železniške srednje šoli v Ljubljani, kamor se je vpisala ---, tudi v Jugoslaviji) odločilo plaho in nežno dekle, ki se najbolj boji, da je sošolci ne bi preveč dražili, saj bo edino dekle v razredu. Ko se je odločala za poklic, je --- vrsto let razmišljala o poklicu medicinske sestre. Po temeljitem premisleku se je odločila, da to delo ni zanjo, saj ne prenese krvi in bi bilo treba pri nesrečah pomagati tako poškodovancem kot njej... Potem je bila spet na začetku. Ni in ni vedela, za kaj bi se odločila. Delo v pisarni je ne bi veselilo. Na srečo ji je priskočil na pomoč starejši brat, ki bi tudi rad postal strojevodja. Prepričal jo je, da bo zmogla, in tako danes --- že sedi med sošolci – bodočimi strojevodji. Njen brat se šola še po starem učnem programu, in bo lahko postal strojevodja šele po enem letu delovnih izkušenj in končani srednji šoli seveda. Ker bo moral prej še v vojsko, se zna zgoditi, da bo --- vozila vlak celo prej kot brat.

--- pravi, da z njeno odločitvijo sprva doma niso povsem soglašali, a so si kmalu premislili, saj gre vendar za njeno življenje. Njen oče je tudi svoj čas delal pri železnici, sedaj pa je invalidsko upokojen. Tako so o vlakih pri njej doma že

velikokrat govorili in kadar so šli od doma, so vedno potovali z vlakom. --- se z njimi rada vozi, z vlakom se bo vsak dan peljala tudi v šolo. Ko bo strojevodja, pa pravi, da bo sedela za krmilom mednarodnega vlaka, saj jo mikajo dolge proge.

Ravnateljica srednje železniške šole v Ljubljani dodaja, da danes strojevodja postaja voznik, saj se je tehnologija tako izpopolnila, da strojevodjem ni več treba zavihati rokavov. Pravi pa tudi, da je program za strojevodje, ki so ga vpeljali šele lani, silno selektiven program. Od 80 letos prijavljenih učencev, so jih lahko vpisali le 50, saj ostali niso imeli brezhibnih zdravniških spričeval – ta pa so za delo strojevodje nepogrešljivi.

ANITA VOŠNJAK

POKLICI

--- BO STROJEVODKINJA

Na zmenek je prišla točno, kot se za poklic, ki ga namerava --- opravljati, tudi spodobi. --- namreč obiskuje Srednjo železniško šolo v Ljubljani, oddelek za transport, in po končanem štiriletnem šolanju – zdaj je v drugem letniku – bo postala strojevodja oziroma strojevodkinja, a zaenkrat se ta izraz ne uporablja pogosto, kajti --- je prvo dekle pri nas, ki se šola za ta poklic.

»Prej sem velikokrat sanjarila o medicini, a sem se tik pred zdajci premislila. Preveč občutljiva sem, pogleda na kri sploh ne prenesem, zato sem si morala priznati, da ta poklic ne bi bil zame. Da pa sem se odločila za »železnico« nosi največjo krivdo moj starejši brat, ki obiskuje isto šolo kot zdaj jaz. Nепrestano je govoril o njej, o zanimivih predmetih, praktičnem pouku na železnici, tako da je še mene navdušil. Poleg tega je tudi oče v službi na železnici, pa tudi blizu proge živimo. Moja odločitev sploh ni nenavadna ali čudna, če povem, da sem se že kot otrok vedno bolj zanimala za moške poklice in tehniko. Raje kot s punčkami, sem se igrala s fantovskimi igračkami. Tako bi se prej odločila za poklic pilota, kot pa za ekonomskega tehnika, ki vse življenje presedi med štirimi stenami in z istimi ljudmi.

Kot strojevodkinja pa bom imela neprestano stik z ljudmi, potovala bom, spoznavala nove kraje...«

- **Kako pa doma gledajo na tvojo odločitev?**

»Mama je bila sprva čisto iz sebe, želela si je namreč, da bi se odločila za kakšen bolj ženski poklic, zdaj ko vidi, da sem srečna, pa je seveda tudi ona zadovoljna. Oče ni rekel niti besede, prepričana pa sem, da je vesel, ker sem se tudi sama odločila za železnico, tako kot on. Najbolj vesel pa je bil seveda brat, saj se skupaj voziva v šolo. Mlajši brat, pa upam, da ne bo šel po najinih stopinjah, eden bo že moral biti več doma, ker bova midva neprestano na poti.«

- **Kako se počutiš kot edino dekle na šoli?**

»V prvem letniku, ko smo imeli vsi isti program, sploh nisem bila sama med fanti, saj se nekatera dekleta šolajo za prometnice in druge poklice, zdaj pa so se že navadili name. Profesorji so zadovoljni, morda celo malce ponosni, ker sem se odločila stopiti fantom v zelje. Merila pa imajo za vse enaka. Z učenjem nimam težav, vse doslej sem bila odlična. Najtežji je bil zdravniški pregled, kajti takrat jih je veliko odpadlo, meni pa so na srečo rekli, da sem zdrava kot riba.«

- **Doma si iz ---, vsak dan se voziš v šolo, pomagati pa moraš tudi doma na kmetiji. Kako ti vse to uspe?**

»Ko imam pouk zjutraj, moram zdoma že ob pol petih, saj se v šolo z vlakom vozim uro in pol, domov pa se vrnem šele okoli četrte ure popoldne. Ko pa imam šolo popoldan, grem v Ljubljano ob desetih zjutraj, doma pa sem ob desetih zvečer. Malce je že naporno, a se vseeno raje vozim, kot pa da bi bila v Ljubljani v domu. Seveda pomagam tudi na kmetiji, kljub temu pa se najde tudi prosti čas. Takrat rada berem, ljubezenske romane in tehnične knjige, pa tudi pletem rada.«

- **Kdaj pa se pravzaprav učiš?**

»Ponavadi šele zvečer in ponoči, saj čez dan ni kaj dosti časa. Na vlaku pa se nikoli ne učim, raje klepetam in se zabavam. Le pred kakšno šolsko nalogo ali kontrolko ponovim snov, kaj več pa že ne spravim skupaj.«

- **Koliko pa imate praktičnega pouka; torej, koliko časa si že preživela v lokomotivi?**

»Prvo leto smo si lokomotive le ogledali, tako da jih za zdaj le ločim. Imamo tudi svojo delavnico, kjer imamo maketo. Mislim, da bomo imeli zdaj več prakse. Sicer pa se v lokomotivi izvrstno počutim in komaj čakam, da bom šla na prvo vožnjo, čeprav je do takrat še daleč. Vse svoje sorodnike in prijatelje bom povabila, če si bodo le upali peljati z menoj.«

J.M.

--- bo...

STROJEVODKA V VLAKU

Ste že kdaj pomislili, kdo vozi vlak, v katerem sedite? Niste, ker se vam zdi razumljivo, da je to strojevodja. Danes vam bomo razkrili, da bo čez tri leta lahko tudi drugače. V Železniškem srednješolskem centru v Ljubljani se šola prvo dekle v Sloveniji, ki bi rado vozilo vlak.

To je --- iz ---. Nikoli ji ne bi prisodila, da si želi sestiti na čelo dolge kolone vagonov, čudne, hladne jeklene konstrukcije, ki drvi po železniških tirih. Prej bi rekla, da je odločna ne pa sramežljiva. Nad najinim pogovorom ni bila navdušena in besede ji je bilo treba kar trgati iz ust.

»Ne bi znala povedati, zakaj sem se odločila, da se bom izobraževala za strojevodko. Najprej sem hotela na medicino, a sem spoznala, da nisem za tja, ker se preveč bojim krvi. Tako bi morali pomagati drugi meni, ne jaz drugim. Potem je nekako nanoslo, da sem se začela zanimati za to polo. Mogoče tudi zato, ker je na železnici delal moj oče in ker se za strojevodjo uči tudi moj brat.«

Si morda pomislila, da te bo železnica pripeljala v širni svet?

»Tudi.«

Sedaj obiskuješ prvi letnik. Kako gledajo nate sošolci, bodoči strojevodje?

»V razredu nas je 35. Smo mešan razred, poleg nas so še odpravniki in tehniki. Zato je v razredu še 18 deklet. To je zelo dobro, saj bi mi bilo sicer verjetno malce neprijetno.«

Te sošolci kdaj zbadajo?

»Ne, nikoli. Zelo dobro se razumemo.«

Kakšen je tvoj delovni dan?

»Kadar imam pouk dopoldan, vstanem ob pol petih. Sedem na vlak in se pripeljem v Ljubljano. Iz šole se vračam okoli petih popoldne. Ostane samo še nekaj ur za učenje, potem pa spat.«

In kadar imaš pouk popoldne?

»Takrat vstajam ob pol šestih, saj se moram učiti zjutraj. Tega časa je res malo, ker grem že ob desetih od doma.«

Uro in pol v vsako smer vsak dan ti vzame vožnja. Zakaj ne ostaneš v internatu v Ljubljani?

»Ne vem.«

Si tako navezana na dom in starše?

»Tudi. Ampak zdi se mi, da bi bil moj uspeh slabši, če bi bila v Ljubljani. Vse sošolke, ki so v internatu, so slabše od mene. Same pravijo, da se učenje takoj neha, brž ko ena izmed njih odpre usta. Potem se samo pogovarjajo.«

Tvoji sošolci iz osnovne šole so bili najbrž presenečeni nad tvojo odločitvijo, da boš strojevodka.

»Prav spodbujali so me, naj vztrajam in se res vpišem. Večina iz mojega razreda, predvsem deklet, se je vpisala na srednjo ekonomsko šolo v Novem mestu.«

Omenila si že, da tudi tvoj brat hodi v isto šolo kot ti. Se vozita skupaj?

»On obiskuje tretji letnik in je v nasprotni izmeni.«

Kaj delaš na vlaku?

»Pogovarjamo se, saj kaj drugega ni mogoče.«

Te na vlaku kdaj kaj razjezi?

»Me. To, da ljudje nimajo nobenega odnosa. Novejši vlaki so udobni in bili so

prav lepi. Po kratkem času so ljudje že potrgali zaves, razrezali pa so tudi sedeže. Sedaj so okna brez zaves, sedeži pa so zakrpani. Na žalost!«

Bliža se polletje. Kakšne bodo ocene v spričevalu?

»Dobre, upam, da bo šlo tako naprej. Da bi le šlo tako!«

Po teh besedah bi se dalo sklepati, da imaš v zvezi s šolanjem še kakšne načrte.

»Če bo šlo vse po sreči, se bom mogoče vpisala na višjo elektro šolo. Toda to je daleč.«

Kaj bi rekla vrstnicam, če bi te vprašale za nasvet glede izobraževanja za strojevodko?

»Predvsem to, da naj jih to res veseli. Rada morajo imeti železnico in knjige, saj je program zelo zahteven.

--- smo nehali nadlegovati, saj se je prva šolska ura že davno začela. O šoli nam je še nekaj povedala Vida Bogataj, ravnateljica.

»--- je povedala, da je program zelo zahteven. Letos še posebej, saj smo program za strojevodje prvič v zgodovini spremenili. Zaradi težavnosti programa imamo selekcijske pogoje po prvem letniku, tako da lahko učence, ki jim ne gre najbolje, preusmerimo v smer električarja ali kovinarja.«

Vaša šola je precej velika. Koliko učencev obiskuje pouk?

»Grajena je bila za 300 učencev in toliko jih je leta 1980 tudi bilo. Letos se jih šola že 750. To po eni strani kaže, da je naraslo zanimanje za železniške poklice, po drugi strani pa razkriva težji finančni položaj nas vseh. Povem naj, da na naši šoli ni učenca brez štipendije.«

Interes nedvomno povečuje tudi možnost za nadaljevanje šolanja na peti stopnji.

»To je za mlade ljudi zanimivo. Prav zato se verjetno povečuje tudi odstotek učencev iz Ljubljane. Pred leti jih je bilo komaj pet, letos pa kar 50 odstotkov.«

Že ob vstopu v šolo sem se zavedala čistoče in urejenosti, kakšni bi srečala na malokateri srednji šoli. Kako to dosežete?

»Na naši šoli imajo učenci izjemne možnosti za prostočasne aktivnosti in celo za sodelovanje z vrstniki iz Nemčije. V procesu izobraževanja se nam zdi pomembno, da jih ne samo nekaj naučimo, temveč da jim privzgam tudi občutek za lepo,

urejeno. Če se nam bo to posrečilo, bodo takšne pogoje vzdrževali in zahtevali tudi na delovnem mestu.

Majda Hostnik-Šetinc